

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2017

Klára Ježková

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ironie v TV talk show
Irony in TV talk show
Klára Ježková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Milada Hirschová, DSc.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: N ČJ-NJ

Odevzdáním této diplomové práce na téma Ironie v TV talk show potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování doc. PhDr. Miladě Hirschové, DSc. za její cenné rady, podnětné nápady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

ABSTRAKT

Práce se zabývá ironií v populárním televizním žánru, zábavné talk show. První část definuje základní pojmy, se kterými pracujeme (veřejná komunikace, kooperační princip, zdvořilost, ironie). Ve druhé části je charakterizován mediální dialog, konkrétně talk show. Třetí část se zabývá konkrétní talk show veřejnoprávní televize, Všechnopárty. Na vybraných ukázkách zkoumá, jak ironie v pořadu funguje, jak se projevuje a jak je účastníky talk show využívána. Základním zjištěním práce je, že ironie se ve Všechnopárty využívá jako komunikační hra, z největší části jako specifická varianta ironie, tzv. škádlení (banter). Jde o komunikační jednání popsatelné jako předstírané ohrožování tváře komunikačního partnera nebo tváře vlastní, resp. o komunikaci záměrně a pro diváka průhledně porušující Leechovy zdvořilostní maximy (nejč. maximu taktu a maximu skromnosti). Ve Všechnopárty je škádlivá ironie využívána jako zábavný prvek zvyšující atraktivitu pořadu pro diváky a účastníci talk show se na ní obvykle vědomě podílejí.

KLÍČOVÁ SLOVA

komunikace, mediální dialog, talk show, kooperační princip, zdvořilost, ironie, škádlení

ABSTRACT

This work deals with irony in popular television genre, entertaining talk show. The first part defines the basic concepts which we work with (public communication, cooperative principle, politeness, irony). In the second part there is characterized the media dialogue, specifically talk show. The third part deals with particular public television's talk show - Všechnopárty. This thesis examines, on selected examples, how irony works in the show, how it manifests itself and how it is used by participants in talk show. The main finding is that irony in Všechnopárty is used as a communication game, mostly as a specific variant of irony called teasing (banter). It is a communication act describable as pretended threatening of face of communication partner or of your own face, resp. communication which intentionally and transparently for the viewer violates Leech's courtesy maxima (most often tactfulness and modesty maxima). Teasing irony in Všechnopárty is used as a fun element increasing attractiveness of the show for spectators and participants of the talk show are usually knowingly involved in it.

KEYWORDS

communications, media dialogue, talk show, cooperative principle, politeness, irony, teasing

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Komunikace jako řečové jednání.....	10
2.1	Komunikace	10
2.2	Mluvní akty.....	10
2.2.1	Přímé a nepřímé mluvní akty.....	11
2.3	Kooperační princip a konverzační maximy	12
2.3.1	Konverzační implikatura.....	12
2.4	Zdvořilost a zdvořilostní princip.....	13
2.4.1	Tvář.....	14
2.4.2	Identita mluvčích	14
2.4.3	Zdvořilostní strategie	15
2.5	Nezdvořilost	16
2.6	Ironie	17
2.6.1	Ironie jako nepřímý mluvní akt	18
2.6.2	Signalizace ironie.....	19
2.6.3	Ironie vs. lež.....	20
2.6.4	Druhy ironie.....	20
2.6.5	Porušování tabu a noa	22
2.6.6	Sarkasmus a cynismus	22
2.6.7	Ironický model.....	23
3	Televizní talk show	25
3.1	Rysy televizní talk show	25
3.2	Moderátor talk show	26
3.3	Host talk show.....	28
4	Ironie ve vybrané talk show	30

4.1	Všechnopárty.....	30
4.2	Využití ironie ve Všechnopárty	32
4.2.1	Ironie vůči hostu	32
4.2.2	Vzájemné ironizování moderátora a hosta.....	50
4.2.3	Ironie vůči moderátorovi	51
4.2.4	Sebeironie	56
4.2.5	Spolupráce na škádlení	62
4.2.6	Ironie vůči publiku.....	68
5	Závěr	72
6	Odborná literatura a internetové informační zdroje.....	74

1 Úvod

Tato diplomová práce se bude zabývat ironií v populárním televizním žánru, zábavné talk show. Cílem práce je zjištění, zda se v televizní talk show veřejnoprávní televize objevuje ironie, jak funguje a proč a za jakým účelem je využívána.

První část práce se zaměří na teoretické základy. Bude se zabývat komunikací, kooperačním principem a především definicí ironie. Ironii lze neterminologicky vysvětlit jako rozpor jako užívání výpovědí, jejichž skutečný význam je opačný jejich významu doslovnému. Z hlediska pragmatolingvistického jde o zdánlivé porušení kooperačního principu a maximy kvality (Grice, 1975), patřícím k principům racionální, úspěšné komunikace. O zdánlivém porušení mluvíme proto, že uživatel ironie se snaží, aby adresát rozpor mezi tím, co říká, a tím, co skutečně myslí, poznal. Mimo kooperační princip porušuje ironie také zdvořilostní princip, který definoval Leech (1983); za nezdvořilou může být ironie považována také proto, že útočí na adresátovu tvář (Brownová, Levinson, 1987).

Druhá část práce se zaměří na mediální dialog, konkrétně talk show a její definici. Vymezí rysy talk show, charakterizuje jejího moderátora a hosty.

Ve třetí části se práce zaměří na konkrétní talk show. Pro tuto práci byl vybrán pořad Všechnopárty, který vysílá veřejnoprávní televize. Příklady ironie budou rozděleny do kapitol podle toho, proti komu je ironie zaměřena. Na jednotlivých ukázkách se práce pokusí ukázat, v čem ironie spočívá, a určit její druh (Pospíšilová, Filippová 2011).

V prepisech rozhovorů jsou ponechány nespisovné morfologické varianty. Ponechána jsou také počáteční velká písmena u proprií. Cizí slova jsou psána tak, jak se vyslovují. Vynechána jsou interpunkční znaménka, pro účely zkoumání ironie a ironických klíčů jsou nahrazena transkripčními značkami pro zápis intonace. Pokud se jednotlivé repliky překrývají, jsou podtrženy.

Seznam užitých transkripčních značek:

/ krátká pauza

// výrazně delší pauza

↓ intonační průběh klesavý

↑ intonační průběh stoupavý

? otázková intonace

! zvolání

@ (formulační) pauza, hezitační zvuk

vysloveno DŮRAZNĚ

ne: prodloužená výslovnost

překrývání replik

(smích) komentář přepisovatele

... apoziopeze (nedokončená výpověď)

[...] vypuštěná část textu

----- nesrozumitelná výpověď

(Hirschová, Svobodová, 2014)

2 Komunikace jako řečové jednání

2.1 Komunikace

Mezilidská komunikace je sociální interakce, při které dochází k předávání informací mezi mluvčím a adresátem. Role mluvčího a adresáta se během komunikace střídají. Komunikace se realizuje různými prostředky. Tu, kterou realizujeme prostředky přirozeného jazyka, nazýváme jazyková/řečová komunikace. Komunikovat můžeme jak ústně, tak písemně (mluvená a psaná komunikace) a takto vzniklé komunikáty nazýváme jazykovými projevy, komunikáty, texty.

Komunikaci je možno klasifikovat podle různých aspektů, a to nejen jako komunikaci mluvenou a psanou, jak již bylo řečeno, ale také rozlišovat komunikaci interpersonální a masovou, verbální a neverbální, oficiální a neoficiální, soukromou a veřejnou, nebo jednojazyčnou a vícejazyčnou. (Hirschová, 2017)

Průběh komunikace je vždy ovlivněn komunikační situací, tedy okolnostmi, za kterých komunikace probíhá. K takovým okolnostem patří faktory objektivní (*záměr mluvčího, funkce komunikátu, prostředí a čas komunikace, forma komunikace, přítomnost či nepřítomnost objektů, kterých se komunikace týká, aj.*) a faktory subjektivní (*věk, společenské postavení komunikujících, pohlaví, vztah k tématu aj.*), viz Minářová, 2017.

Výpovědi mají komunikační funkci, jsou tedy řečeny směrem k adresátovi s určitým záměrem, jako oznámení, otázka, odmítnutí apod. Vedle funkce mají také věcný (propoziční) obsah a vždy se odehrávají v nějakém kontextu (konkrétní komunikační situaci). Autor výpovědi vždy v určité situaci svůj komunikační záměr realizuje.

2.2 Mluvní akty

Každá výpověď je výsledkem určitého mluvního aktu v určitém kontextu. „Mluvní akty [...] jsou chápány jako interakce mezi mluvčím a adresátem konstituující mezi nimi dvoustranné interpersonální vztahy a závazky.“ (Grepl, Karlík, 1986, s. 23).

Za tvůrce teorie mluvních aktů se pokládá J. L. Austin (1962). Zdůrazňuje, že mluvní akt tvoří lokuce (akt lokuční), ilokuce (akt ilokuční) a perlokuce. Zkoumání komunikačních funkcí/mluvních aktů se soustřeďuje na akty ilokuční.

Pronesení smysluplné výpovědi se podle teorie ilokučních aktů označuje pojmem lokuční akt. Ten je tvořen z aktu fonetického (produkce artikulované řeči), fatického (artikulovaná řeč je pronesena jako gramaticky nedefektní výpověď) a rhetického („výpověď obsahuje referenčně užitý výraz/výrazy, k nimž je vztažen predikát“ (Hirschová, Svobodová, 2014, s. 9)).

Ilokuci rozumíme záměr mluvčího, se kterým výpověď vyslovil. Záměr se pronesením dané výpovědi realizuje buď přímo, nebo nepřímo. K přímému vyjádření se používají tzv. performativně použitelná slovesa (slovesa, jimiž při vyslovení realizujeme to, co říkáme – *slibuji, tvrdím*) a ilokuční slovesa (slovesa, která specifický řečový akt mohou, ale nemusí pojmenovávat – *vyhrožovat, pomlouvat*). Neexistuje však performativně použitelné sloveso pro ironii – „*ironizují tě tímto*“.

Lokuci a ilokuci není možné oddělit, vždy se realizují současně.

Poslední částí ilokučního aktu je akt perlokuční, kterým se rozumí zamýšlený nebo skutečný efekt ilokučního aktu. Tento efekt by měl nastat u adresáta výpovědi a je otázka, zda jím je jen adresátovo přijetí a rozeznání ilokučního aktu, nebo to, že se mluvčí snaží adresáta přimět k nějaké činnosti, nebo až adresátovo jednání. Perlokuce vůbec nemusí být v souladu s ilokučním záměrem mluvčího, protože ho adresát nemusí pochopit, nebo ho může ignorovat. Perlokuční efekty bývají často z lingvistických rozborů vytěšňovány.

2.2.1 Přímé a nepřímé mluvní akty

Mluvní (řečové) akty je možno na základě přítomnosti, nebo naopak nepřítomnosti indikátoru ilokuční funkce rozdělit na přímé a nepřímé. U přímých mluvních aktů je indikátor jednoznačný a podle kontextu poznáme, že je v souladu s ilokučním záměrem mluvčího. Tuto podmínku splňují zejména performativně užitá slovesa a velmi se jí blíží také výpovědi s imperativem, které mají direktivní funkci.

Nepřímé mluvní akty naopak nemají jednoznačně rozpoznatelný ilokuční záměr, ten je rozpoznán až podle kontextu výpovědi. Pomocí sekundárních prostředků je určitý řečový akt vysloven, primárně je však míněn jiný mluvní akt, ten je přidán navíc k doslovnému ilokučnímu aktu. Např. odpovědí na nabídku *Pojďme večer do kina* může být *Musím se učít na zkoušku*. V tomto případě je primárním (míněným) mluvním aktem odmítnutí a sekundárním (doslovným) sdělení.

Vedle nepřímo užitých výpovědí může mluvčí také použít nedoslovné výpovědi. Např. pokud mluvčí někomu, kdo neumí zpívat, řekne *Miluju zvuk tvého hlasu*, může nedoslovně (ironicky) sdělovat, že se mu zpěv nelíbí, zároveň však může adresáta nepřímo žádat o to, aby se zpěvem přestal. Pro rozpoznání nepřímých i nedoslovných sdělení adresát zpravidla intuitivně využívá konverzační implikaturu (viz níže).

2.3 Kooperační princip a konverzační maximy

Při komunikaci se lidé snaží dosáhnout nějakého cíle, z tohoto důvodu se komunikační partneři snaží spolupracovat. Tuto snahu o spolupráci nazval Grice (1975) kooperačním principem. Kooperační princip tedy říká, že se každý snaží mluvit tak, jak je v dané situaci zapotřebí pro srozumitelnou komunikaci a pro dosažení cíle rozhovoru. Smysluplná komunikace má své zákonitosti, které se odrážejí v takzvaných konverzačních maximách.

Konverzační maximy jsou podle Grice čtyři:

Maxima kvality – neříkej nic, o čem víš, že to není pravda a neříkej nic, pro co nemáš dostatek důkazů.

Maxima kvantity – tvoř svůj příspěvek tak informativní, jak je nutné, neposkytuj víc informací, než je vyžadováno.

Maxima relevance – „buď relevantní“ (= mluv k věci).

Maxima způsobu – vyhni se nejasnosti, dvojznačnosti, neuspořádanosti promluvy a mnohomluvnosti. (Podle Hirschová, 2013, s. 193)

Tyto maximy však nepředepisují pravidla pro úspěšnou komunikaci, jen poukazují na to, jak nejefektivněji komunikovat. V běžné komunikaci se Griceovy maximy dodržují i porušují, což nutí adresáta k zapojení konverzační implikatury.

2.3.1 Konverzační implikatura

Jak již bylo řečeno, porušování konverzačních maxim nutí adresáta komunikace k zapojení implikatury. Znamená to, že si adresát vyvozuje to, co mluvčí sděluje, co ale není explicitně vyjádřeno. Tedy i v případě, že mluvčí poruší některou z konverzačních maxim, může adresát z kontextu porozumět jeho vyjádření. I přes to, že maximy být porušeny mohou, kooperační princip bezpříznakově funguje, což neplatí, pokud by se adresát zaměřil pouze na doslovný význam výpovědi.

2.4 Zdvořilost a zdvořilostní princip

Zdvořilost je z pohledu pragmatolingvistiky souborem řečových strategií, jejichž cílem je sebeobrana a seberealizace mluvčího v interakci s ostatními a také bezproblémová komunikace. Podle Grice bychom měli dodržovat konverzační maximy, pokud chceme dosáhnout při komunikaci určitého cíle co nejsnáze. V běžné komunikaci se tyto maximy často také porušují. Většinou se tak stává z důvodu zdvořilosti, kdy se mluvčí snaží o kooperaci s ohledem na adresátovy zájmy.

Podle Leech (1983) Griceova teorie kooperačního principu nevysvětluje, proč mluvčí často komunikují nepřímě a nutí tak adresáty zapojovat konverzační implikaturu, a proto teorii doplnil o princip zdvořilostní. „Minimalizuj vyjádření nezdvořilých přesvědčení a maximalizuj vyjádření zdvořilých přesvědčení.“ („Přesvědčení“ zde nesouvisí se skutečnými názory a postoji mluvčího, jde pouze o to, co v obsahu své výpovědi vyjádří.)“ (srov. Hirschová, 2013, s. 212) Tento princip vysvětluje, proč se v některých situacích, zejm. pokud chce mluvčí sdělit něco nepříznivého, častěji než přímočarě komunikace objevuje nepřímé vyjadřování.

Také zdvořilostní princip má své maximy:

Maxima taktu – a/ minimalizuj náklady pro druhého, b/ maximalizuj prospěch pro druhého.

Maxima velkorysosti – a/ minimalizuj svůj prospěch, b/ maximalizuj svoje náklady.

Maxima souhlasu – a/ minimalizuj neschvalování druhého, b/ maximalizuj schvalování / chválu druhého.

Maxima skromnosti – a/ minimalizuj sebechválu, b/ maximalizuj neschvalování sebe samého.

Maxima shody – a/ minimalizuj neshodu mezi sebou a druhým, b/ maximalizuj shodu mezi sebou a druhým.

Maxima souladu – a/ minimalizuj nesoulad mezi sebou a druhým, b/ maximalizuj soulad mezi sebou a druhým.

„Náklady“ a „prospěch“ představují zobecněná pojmenování pro negativa a pozitiva v nejširším smyslu. (Leech 1983, s. 131-139; české názvy maxim viz Hirschová, 2013, s. 212.)

Tyto maximy, podobně jako konverzační maximy, nejsou předpisy, které se musí bezpodmínečně dodržovat, jsou jen návodem, doporučením. Jako důležitější jsou hodnoceny

části a/, které jsou součástí tzv. negativní zdvořilosti (srov. Brownová – Levinson, 1987, s. 59-71). V různých kulturách se zásady zdvořilosti různí. (Ke zdvořilosti více níže.)

2.4.1 Tvář

Psychosociální pojem „tvář“ (Goffman, 1967) označuje sebeprojekci a sebehodnocení jednotlivých komunikujících v interakci s ostatními. Každý z komunikujících má podle Brownové a Levinsona (1987, s. 61-65) dvě tváře, pozitivní a negativní. Negativní tváří nazývají to, k čemu člověk nechce být nucen, co si člověk nepřeje. Pozitivní naopak to, jak se chce sama daná osoba prezentovat navenek, co si daná osoba přeje, aby u ní a o ní okolí uznávalo a pozitivně hodnotilo. Komunikující by si navzájem měli umožňovat „zachovat si tvář“. K běžné formální zdvořilosti patří respektování negativní tváře.

Pro dosažení komunikačních záměrů se komunikující často nevyhnou ohrožení své vlastní tváře (slibem, omluvou) nebo tváře adresátovy (direktivním řečovým jednáním, kritikou). Toto ohrožení tváře bývá uskutečňováno otevřeně, k čemuž se může následně připojit kompenzace, nebo skrytě.

2.4.2 Identita mluvčích

Jazykové prostředky rozlišují základní funkce účastníků a neúčastníků komunikace. Rozlišují mluvčího / mluvčí (*já, my*), adresáta /adresáty (*ty, vy*) a neúčastníky a objekt / objekty mimo komunikační situaci (*on, oni, to*). Komunikující pomocí jazykových prostředků také umísťuje řečovou situaci (*tady a ted'*) a vztahuje ji časově a prostorově ke sdělované situaci (*tehdy a tam*). Většinu těchto jazykových prostředků tvoří tzv. indexy (*já, ty, zde, ted'*) a výrazy, které se k nim vztahují (*můj, náš, tvůj, jejich, dnes, tenkrát* apod.). V širším slova smyslu pak mají tyto jazykové prostředky schopnost zařadit mluvčího k etnickým a sociálním skupinám, teritoriím, generacím, zájmovým oblastem. Tím se propojuje řeč a identita, tedy to, co říkáme, s tím, kdo jsme. (Čmejrková, 2011, s. 115; Hirschová, 2013, s. 62)

Účastníci komunikace si během ní „vyjednávají“ svou tvář (identitu), která je situačně motivovaná. Tvář představuje pozitivní sociální hodnoty, které chce mluvčí získat během komunikace a usouvstažnění sebe s druhými. Tvář není předem daná a vzniká až

vztahem mezi mluvčím a tím, co říká, mezi mluvčím a ostatními subjekty v a mimo komunikační situaci a mezi mluvčím a adresátem. Adresát tak může mít více identit najednou, například žena může být oslovována jako matka nebo manželka, ale může si vyjednávat identitu jako vědkyně, čtenářka, Češka apod. (Čmejrková, 2011, s. 116-117.)

Do mediální komunikace vstupují komunikující s určitou identitou. Moderátor má předem danou identitu, např. Marek Eben v talk show *Na plovárně* má identitu kultivovaného, vtipného a vzdělaného moderátora, který podporuje pozitivní tvář svého hosta. Oproti tomu Jan Kraus si v pořadu *Uvolněte se, prosím* vytvořil identitu útočného a nezdvořilého moderátora, který se snaží svého hosta o jeho pozitivní tvář připravit. Host bývá zván kvůli některé své identitě, v průběhu si však může vyjednat i jinou.

Do *Všechnopárty* si Karel Šíp zve hosty na základě jejich identity (více viz 4.1), v průběhu rozhovoru si však mohou vyjednat i jinou. Například herec Petr Vacek byl 23. 10. 2015¹ pozván jako ekologický aktivista, v průběhu rozhovoru se však identifikuje také jako pomocník lidem v nouzi ve společnosti Letní dům, ve spojení s tím jako podnikatel (prodejem polévky vařené během představení, aby získali peníze pro tuto společnost), dále jako rodinný příslušník lékařské rodiny, otec čtyř dětí, manžel a samozřejmě jako herec.

Mimo řečovou situaci stojí „oni“. „Oni“ však mohou být v mediální komunikaci, tedy i v talk show, pravými adresáty rozhovoru, jedná se o tzv. dvojstupňovou, příp. trojstupňovou konstelaci (více viz 3.1). Tito adresáti pak bývají v úvodu a závěru dialogu oslovováni a celý rozhovor je veden s ohledem na ně, někdy bývají i zmiňováni, případně dotazováni. (Čmejrková, 2011, s. 254.)

2.4.3 Zdvořilostní strategie

Brownová a Levinson (1987, s. 60) vydělují čtyři hlavní typy zdvořilostních strategií. Prvním typem je přímé jednání, při kterém se adresátovi, bez ohledu na něj, jednoznačně něco nařizuje nebo se po něm něco požaduje. Tato „nezdvořilost“ vychází z naléhavých situací (např. *Pozor!*), nebo může vzniknout, protože to mluvčímu okolnosti povolují (např. jeho postavení vůči adresátovi). Přímočaré vyjadřování se také objevuje u komunikujících, kteří spolu mají blízký vztah, nebo u mluvčích, kteří blízkých vztah chtějí vytvořit. Taková „nezdvořilost“ se často překrývá s ironií a škádlením.

¹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/215522161600033>

Dalším typem je pozitivní zdvořilost, při které mluvčí oceňuje adresátovu pozitivní tvář. U osob, které jsou si blízké, může být pozitivní zdvořilost potvrzením vzájemného vztahu. Pokud jsou komunikující důvěrní známí, může být vyjádřena také „podhodnocením“ (např. *Ten koláč docela ujde*). Při rozhovoru mezi komunikanty, mezi nimiž je sociální distance, je pozitivní zdvořilost příznaková. Příznakem v takových případech bývá určité zveličování, které může být spojeno s vyžadováním adresátova souhlasu nebo reakce (např. *Vám ta zahrádka tak pěkně kvete!*).

Tento typ vychází mimo jiné z předpokladu, že komunikující mají raději nekonfliktní náměty, což vede k užívání eufemismů a výrazů, které minimalizují slova s negativním významem, a také omezuje výběr témat. Mimo to je pozitivní zdvořilost spojena se společenskou lží, při které se mluvčí snaží vyhnout konfrontaci nebo nechce adresáta ranit (o společenské lži více níže).

Dalším typem strategie je negativní zdvořilost, při které se mluvčí zaměřuje na adresátovu negativní tvář. Podstatou negativní zdvořilosti je dodržování toho, „co se nedělá“. Mluvčí se snaží dosáhnout cíle, avšak tak, aby adresáta k ničemu nenutil. K tomuto typu zdvořilosti se řadí prosby a žádosti, které jsou realizovány pomocí otázky po schopnosti či možnosti adresáta vykonat to, co mluvčí žádá, nebo vyjádřením pochybnosti o tom, zda by adresát byl ochoten či mohl danou věc vykonat; také tzv. hedgeovými výpověďmi, tj. výpověďmi obsahujícími omezení platnosti svého doslovného významu. Omezení mívají formu větných adverbii, závislých vět nebo komentujících vsuvek (např. *nejspíš, poněkud, pokud vím, jak mi bylo řečeno*).

Ke zdvořilostním strategiím se řadí také nepřímé vyjadřování, při kterém se jedná o záměrně nejednoznačné výpovědi, které porušují jednu i více konverzačních maxim. K této strategii se řadí řečnické otázky, tautologické výpovědi, neúplné výpovědi i ironie. Adresát tyto výpovědi interpretuje na základě vztahu mezi sebou a mluvčím. Pokud si jsou blízcí, bývá výsledná nejednoznačnost nižší než v případě větší distance mezi nimi.

Posledním typem zdvořilosti strategie je vyhýbání se jakémukoli ohrožení tváře, což však často vede k neefektivní komunikaci. (Hirschová, Svobodová, 2014, s. 33-36)

2.5 Nezdvořilost

Zdvořilost má mluvčím pomáhat vést bezproblémovou komunikaci, ne vždy jsou však komunikující zdvořilí. Nezdvořilost bývá definována jako nedostatečná nebo nulová

zdvořilost. Výpověď je považována za nezdvořilou, pokud ji jako nezdvořilou vnímá její adresát, proto může být za nezdvořilou brána i nepřiměřená, neočekávaná nebo přehnaná zdvořilost, což může být adresátem přijato jako ironie nebo sarkasmus.

Nezdvořilost může mluvčí vyjádřit otevřeně (tzv. on record), což může přecházet v hrubost, nebo skrytě (tzv. off record). Ke skrytému vyjádření bývají využívány narážky, metafory, dvojznačnosti, tautologie a částečně i ironie, adresát musí pro pochopení takového vyjádření využít konverzační implikaturu.

V komunikaci mezi navzájem si blízkými lidmi se může objevit také předstíraná nezdvořilost, která bývá označována jako škádlení (o škádlení více níže).

2.6 Ironie

Podat přesnou definici ironie není jednoduché. Pravděpodobně nejrozšířenější definicí ironie je, že říká „opak míněného“. Tuto definici si potvrdíme, pokud budeme definici ironie hledat ve Slovníku spisovné češtiny, ve kterém zjistíme, že se jedná o „*posměšné užití slov vyjadřující opak toho, co se míní*“ a že může být „*kousavá i jemná*“. Podobnou definici najdeme i v Novém akademickém slovníku cizích slov, podle kterého je ironie „*jemný výsměch n. vtipné vyjádření zprav. opakem toho, co se míní*“ a může být „*jemná, kousavá, sžíravá*“. Podle obou jmenovaných slovníků může být ironie také „*výsměch*“, nebo něco, „*co působí jako výsměch*“. Nový encyklopedický slovník češtiny říká v bodě o filozofii jazyka a lingvistice, že „*se u ironie podobně jako u metafory rozlišuje význam doslovný a intendovaný, přičemž v případě ironie jsou tyto významy v protikladu.*“

Řecké slovo eironeia mělo původně pouze negativní význam. Eironeia totiž sloužila lži a podvodu. Později byla eironeia označena také jako rétorický prostředek, kterým můžeme lidi pokořit, můžeme se jím lidem posmívat, můžeme je jím zesměšňovat. Až od Platóna se takto označuje něco, co se jako lež jen tváří, a eironeia už není brána pouze negativně, ale jako ukázka schopnosti zatajit, co si člověk skutečně myslí. (Lapp, 1997)

Postupně začala být ironie označována jako *výsměšný způsob řeči, kterým říkáme opak míněného* a adresát má tento rozpor mezi míněným a vyřčeným rozeznat. Tato definice je v dnešní době základem většiny literárněvědných definic (Nekula, 1990), není však zcela přesná. V ironických výpovědích jde o rozdíl mezi doslovným významem a významem intendovaným, případně mezi doslovným a intendovaným ilokučním smyslem.

Je tedy možné říci, že ironické výpovědi záměrně porušují maximu kvality, a tedy i kooperační princip. Ve skutečnosti ironie porušuje kooperační princip pouze částečně, protože mluvčí na defektnost a nepravděpodobnost výpovědi upozorňuje a vede tak adresáta ke správnému pochopení výpovědi, čímž se liší ironie od lži.

Podle Lappa (Lapp, 1997, s. 145-146) má vznik ironie čtyři základní podmínky, které se týkají propozice a ilokuce:

1) propozice je špatná / nevhodná; 2) mluvčí vyjadřuje propozici; 3) mluvčí ví, že je propozice špatná / nevhodná; 4) mluvčí chce, aby adresát poznal, že je propozice špatná / nevhodná. (Mluvčí má mimo jiné v úmyslu pomocí propozice vyjádřit hodnocení, adresáta nepřímo kritizovat, očekávání adresáta porušit, srov. Schwarz-Friesel, 2009, s. 225).

Po rozpoznání rozdílu mezi doslovným a míněným, podle Lappa po rozpoznání toho, že mluvčí myslí ne-propozici, musí adresát k rozpoznání míněného využít implikaturu. Jak již bylo řečeno, znamená to, že si adresát pomocí kontextu, předchozích znalostí, intonace, vyvozuje zamýšlený význam výpovědi. Efekt ironie zaniká ve chvíli, kdy není rozpoznána; mluvčí se pak zpravidla snaží, aby výpověď byla interpretována správně, ať už opakováním, nebo i poupravením výpovědi.

2.6.1 Ironie jako nepřímý mluvní akt

Ironie představuje určitou formu hodnocení, způsob zaujímání postoje. Na jednu stranu může být ironie negativním hodnocením, zesílením kritiky, na druhou stranu může ironie díky své nepřímosti mluvčímu pomoci situaci odlehčit a vyhnout se konfliktu, a to i v případě, že kritika není rozpoznána.

Některé ironické výpovědi vyjadřují konverzační humor. Například situace v obchodě, kdy zákazník říká „Potřebujeme novou klávesnici, na které se snadno stlačují klávesy. Moje žena má totiž tak silné ruce.“ Zde není jen rozpor mezi řečeným a skutečnou situací (žena má extrémně malé ruce), ale i mezi propozicemi obou vět. Vyjádření je tedy emocionálně hodnoceno jako iracionální, ale právě to je signálem pro adresáta, že se jedná o humor (Schwarz-Friesel, 2009, s. 228-229).

2.6.2 Signalizace ironie

Problémem při hledání definice ironie je, že ironie nemá svou konkrétní formu, podle které bychom ironické výpovědi tvořili nebo podle které bychom ironii rozpoznali. Podle většiny jazykovědců nám k identifikaci ironie slouží především rozdíl mezi míněným a sděleným. Pro signalizaci rozporu užívá mluvčí různé „ironické klíče“, aby adresát výpovědi rozpor zaznamenal a odlišil ironii od lži. Podle Nekuly (Nekula, 1991) může být ironickým klíčem cokoli a signálem ironie se to stává až v konkrétní situaci. Přesto se dá říci, že mluvčí může k signalizaci ironie využít zejména intonaci a barvu hlasu.

Nekula dělí výrazové prostředky na základě jejich funkce na nosiče (pedes) a antipody, které společně tvoří ironický signál, a souvislost a kontrast mezi nimi zvýrazňují relátory, které adresátovi pomáhají při interpretaci.

Nosiči ironie mohou být různé vyjadřovací prostředky. Patří k nim především hodnotící výrazy, které jsou pomocí intenzifikátorů vystupňované. Dále také může být využito různých modálních částic (*skutečně, opravdu*), které jsou v dané situaci evidentně v rozporu s vyjádřením.

Funkci mají podle Nekuly také mimika a gesta, která mohou být ve funkci antipodu k verbální části sdělení (nosiči), nebo mohou být sama nosičem ironie, tedy verbální část nahradit. Nekula udává dva vysvětlující příklady.

„Př. 1: „*Oh promiňte, mladý pane, opravdu jsem vás nechtěl urazit,*“ *omlouval se pokorně Saturnin, a vyškubnuv Miloušovi hořící cigaretu z úst, hodil ji do Vltavy* (Z. Jirotko, Saturnin, 1970, s. 36). (V tomto případě nejde o postoj vypravěče, ale o situační ironii.)

Př. 2: ... *počechu jim spílati, / před ním klekajúce, / (...) / v hlavu jeho třítí tepúce / políčky jemu dávajúce / a mezi oči plijíce* (*Hradecký rukopis, s. 251*). (Opět nejde o postoj vypravěče, ale o vztahy situační.)“ (Nekula, 1991)

V prvním příkladu je verbální část interpretována jako ironická díky gestům, která jsou antipodem k nosiči. Ve druhém příkladu je naopak jedno gesto nosičem a jiné gesto antipodem, jelikož neodpovídá prvnímu.

Nosiči ironie tedy mohou být gesta, která jsou záměrně užita jinak a v jiném kontextu, než se běžně užívají. V případě druhého příkladu jde o to, že pokleknutí je v neironickém kontextu výrazem pokory, proti tomu však v této výpovědi stojí políčkování a plivání. Pokleknutí se tedy stává nosičem ironie.

Různé jazykové prostředky se kombinují tak, aby mezi nimi vznikala opozice, což tvoří signál ironické výpovědi. Pokud ironie není signalizována, neexistuje, proto je ironie chápána jako „hra na komunikaci“, kterou je adresát informován o postojích mluvčího, jeho komunikačních schopnostech či hodnotících stanoviscích.

2.6.3 Ironie vs. lež

Ironie má svým založením blízko ke lži. Jak již bylo řečeno, ironie je rozdíl mezi řečeným významem a skutečností, což platí i pro lež. Rozdílné je, že u ironie mluvčí chce, aby adresát tento rozdíl zaznamenal, a interpretoval si tedy výpověď tak, jak odpovídá skutečnosti. Při lhaní jde mluvčímu o to, aby adresát tento rozpor nerozpoznal. Skutečnost / význam odpovídající skutečnosti má adresátovi zůstat skrytý a jeho případné rozpoznání adresátem není záměrné.

Lež se na první pohled jeví jako „nedefektní“ výpověď, protože při lži zůstává formálně zachovaný kooperační princip, přestože výpověď porušuje maximu kvality. Naopak u ironie je kooperační princip porušován, i když jen formálně. Mluvčí se snaží na rozpory promluvy poukazovat a navádí adresáta ke správné interpretaci, čímž vlastně kooperační princip zůstává zachován.

Trochu jiný rozdíl je mezi ironií a tak zvanou společenskou lží, která má vlastnosti jak lži, tak ironie. Mluvčí se, stejně jako u lži, snaží o to, aby rozdíl mezi míněným a vyřčeným nebyl rozpoznatelný, ačkoli ví, že si je adresát tohoto rozporu vědom. Čím více je rozdíl mezi skutečností a vyřčeným pro adresáta rozpoznatelný, tím více se společenská lež blíží ironii, a to především tehdy, kdy je tato „chyba“ udělána záměrně.

2.6.4 Druhy ironie

Ironii je možno rozdělit podle jejího účinku a její formy na několik druhů. Pospíšilová s Filippovou (Pospíšilová, Filippová 2011) provedly výzkum diskurzí ironie v češtině. Zkoumaly, co Češi vnímají jako ironii. Svůj výzkum založily na porovnání s cizojazyčnými výzkumy, zejm. angloamerickými, ze kterých vzaly jako základ prototypy označené jako škádlení, sarkasmus, řečnická otázka, hyperbola a zlehčení. Pomocí tohoto výzkumu vydělily v češtině následující skupiny ironických výpovědí.

2.6.4.1 Významový opak

Jako první skupinu vydělily na základě slovního významu výpovědi s významovým opakem, ve kterých se podle českých mluvčích kvůli citovému zabarvení a zdůraznění rozporu mezi vysloveným a zamýšleným často vyskytují částice *tedy, no, ale*.

Jako zvláštní skupinu vyjádření s významovým opakem vyčlenily tzv. mrtvou ironii, tedy vyjádření, která dnes vnímáme především jako ironii a jejichž původní význam je v pozadí (např. *To se ti teda povedlo*).

Podle slovního významu do této kategorie patří také tzv. ironické děkování, kdy je použita forma děkování jako reakce na skutečnost, u které není děkování očekávané.

2.6.4.2 Ironická hyperbola

Další skupinou ironie, která lze vyčlenit na základě slovního významu, je podle Pospíšilové s Filippovou ironická hyperbola, tedy výpovědi s extrémním významem. Mluvčí sice skutečně vyjadřuje to, co vyjádřit chce (kritizuje nebo chválí), ale výpověď je natolik extrémní, že je jasně poznat, že není myšlena doslovně. Do této skupiny patří například přirovnání k významným osobnostem či známým sportovcům (např. *Úplný Tomáš Rosický!*) nebo dotažení skutečnosti, na kterou bylo reagováno, do extrému. (Např. *Jak jsi tam natiskla tu fotku?* jako pochvala obrázku.) Při chválení ironickou hyperbolou se často užívají neobvyklá nebo slovtvorně zajímavá slova (např. *nepořádnice, paní starostová*) nebo kombinace s metaforou (např. *Ty jsi chodící počítač!*).

2.6.4.3 Škádlení/vtip

Na skutečnost, že ironie (a nezdvořilost) může hraničit se škádlením a žertováním, upozornil už Leech (1983, s. 142-145). Jde rovněž o záměrné porušení maximy kvality a mluvčí rovněž chce, aby adresát neplatnost doslovného významu rozeznal. Namísto kritičnosti nebo zesměšnění však je hlavní funkcí škádlivých výpovědí zdůraznění nebo posílení blízkého vztahu a vzájemného porozumění komunikujících. Podle výzkumu Pospíšilové a Filippové čeští mluvčí využívají škádlivou ironii ve chvílích, kdy je podle nich kritická reakce nepřiměřená a situace je potřeba zlehčit. Je tedy ukázkou toho, že ironie nemusí být vždy negativní. Podle Nekuly je však mezi vtipem a ironií rozdíl. Říká, že pro

vtip je důležitá dvojnásobnost, kdežto pro ironii neshoda v pragmatické opozici mezi explicitním vyjádřením a znalostmi adresáta o mluvčím a referentu. (Nekula, 1990)

2.6.4.4 Ironická otázka

Skupinu nazvanou ironické otázky Pospíšilová s Filippovou odvodily od řečnické otázky, ale protože se od ní liší určitými pragmatickými rysy, přejmenovaly ji. Ironické otázky přímo útočí na určitého adresáta a jejich význam je negativně zabarvený. V pojetí Pospíšilové a Filippové je ironická otázka nástrojem ostré kritiky. Ironické otázky mohou mít dvě podoby – prostou (např. *A do tří počítat umíš?*) a se zápořem (např. *Trefit ses určitě nechtěl, vid'?*).

2.6.4.5 Ironická nabídka/výzva

Stejně jako ironická otázka má ironická nabídka nebo výzva negativní význam. Mluvčí vybízí adresáta, aby udělal něco, co vlastně nechce, aby udělal (např. *Příště sem hod' rovnou bombu!*).

Z výzkumu také vyplývá, že většina ironických nabídek směřuje k budoucímu ději, např. *Příště mi můžeš rozbít auto!*

2.6.5 Porušování tabu a noa

Tabu a noa spolu úzce souvisí. Tabu je slovo, které se z nějakého důvodu (společenského, náboženského) nesmí používat či konkrétně zákaz užívání tohoto slova (Janyšková, 2017), pomocí noa se pak o nepříjemných situacích mluví nepřímo, aniž by byly porušeny společenské konvence. Obě formy mají nepevné postavení a to dovoluje jejich ironizaci, čímž se prolamuje tabu. Tabu bývá prolomeno zaniknutím nebo zanikáním společenské sankce za porušení, nebo tím, že chce mluvčí rozpoutat konflikt. Užitím tabu a noa se tedy mluvčí chrání, řadí se do podřazené role. Oproti tomu užitím ironie se mluvčí nadřazuje, i když předstírá, že je podřazený. (Nekula, 1990)

2.6.6 Sarkasmus a cynismus

Další ironii blízkou formou výpovědi je sarkasmus, kterým mluvčí napadá adresáta přímo. Pokud se k něčemu postupně spěje opisem a náhle je to řečeno stejnými slovy přímo,

čímž se sdělení naprosto převrátí, jedná se o tak zvanou sarkastickou ironii. Pokud je však využito obrazné pojmenování, jde o ironeský sarkasmus. (Nekula, 1990)

Intenzivnější formou sarkasmu je cynismus. Rozdíl mezi sarkasmem a cynismem je však možno popsat také tak, že sarkasmus se zabývá hodnotami určitého kolektivu, kdežto cynismus hodnotami celé společnosti.

Rozdíl mezi sarkasmem, cynismem a ironií se ukazuje na postoji interpreta promluvy.

2.6.7 Ironický model

V odborné literatuře je možno nalézt různé ironické modely. Jeden model udává jako základní model přímou ironii, dvojčlennou, ve které je adresát zároveň objektem ironie. Dále se často jako základ ironických modelů využívá Freudův model pro vtip, ve kterém je 1. osobou mluvčí, 2. osobou objekt a interpret ironie a 3. osobou pozorovatel. Tento model byl nahrazen modelem komunikativním, tedy mluvčí, předmět, adresát. Počítá i s možností, kdy adresát není objektem ironie. Následující model využívá stejného základu, mění ale osoby, podle něj je 1. osobou mluvčí, 2. osobou oběť, která neinterpretuje ironii, a 3. osobou adresát. (Nekula, 1990)

Nekula tvoří ironický model pomocí mluvčího a adresáta, které obsazuje do rolí produktora, objektu a interpreta, a popisuje počet účastníků, vztahy mezi nimi a situaci. Objekt ironie může, ale nemusí být přítomen. Rozdíl může být v tom, zda jsou všichni účastníci interprety ironie, nebo ne. Pokud adresát ironii nerozpozná a neinterpretuje ji, pak je ironie označována jako ironie s obětí, i když ho mluvčí z interpretace nevyřazuje záměrně. Pokud je vyloučen záměrně, pak se jedná o kombinaci ironie a lži.

Ve chvílích, kdy je využita ironie, může být přítomen také pozorovatel. Pozorovatelem může být jiný účastník situace, který se buď se záměrem mluvčího může na ironii podílet, nebo může být jen jejím posluchačem, případně čtenářem.

Mluvčí může z různých důvodů použít ironii i proti sobě, vytvořit tzv. sebeironii, kterou poškozují vlastní pozitivní tvář. Tímto způsobem může adresátům ukazovat, že o svých nedokonalostech ví, a bránit jim tak v tom, aby na ně upozorňovali oni. Jiným důvodem využití sebeironie může být tzv. prolamování ledů, čímž mluvčí snižuje odstup mezi sebou a adresátem. Často může být sebeironie užita i v monologické formě, kdy mluvčí jen „mluví nahlas“, nekomunikuje.

Mluvčí může ironicky také napodobovat někoho jiného, parodovat jeho stylistiku, intonaci, názory, napodobovaný je pak objektem ironie. Nekula uvádí jako příklad situaci, kdy žák naoko napomíná spolužáka za to, že přišel pozdě, ve skutečnosti ho však chválí:

„(Žák, který přijde pozdě do vyučování, se omlouvá, že zaspal.)

Učitel: *Ani pořádnou výmluvu si nedovede vymyslet.*

Spolužák: *Děsivý projev lásky k pravdě.*“ (Nekula, 1990)

Spolužák předstírá, že souhlasí s učitelem, ale žák interpretuje jeho výpověď jako zastání. Stejným způsobem vykládá Nekula i Leechovo žertování.

3 Televizní talk show

Televizní talk show je fenomén, který není možné popsat jednou konkrétní definicí, protože se v rámci komunikativních žánrů vyvíjí podle historických a kulturních změn, na které reaguje. (Knollmannová, 2005) Často bývá označována jako infotainment, jelikož jsou v ní propojeny informace (information) a zábava (entertainment). Jedná se o druh mediální komunikace, ve kterém je základním nástrojem mluvené slovo. Komunikace se vždy odehrává v určité situaci, v určitém kontextu. U každodenní neveřejné komunikace, na jejímž základě je talk show vystavěna, není možné popsat všeobecně platné rysy, u talk show některé stálé rysy nalézt lze.

Charakteristickým rysem komunikační situace talk show je její masovost, což znamená, že se automaticky počítá s jejím veřejným předváděním. Je tedy určena pro daného cílovou skupinu adresátů a jejím účelem/cílem je tyto adresáty zaujmout. Adresát / skupina adresátů a cíl ovlivňují podobu a téma dané mediální komunikace, která se přizpůsobuje adresátovým zájmům, věku, vzdělání atd. Podle Knollmannové se mediální rozhovor dá přirovnat k divadelní hře, protože se celý rozhovor odehrává pro diváka.

Mimo adresáta ovlivňuje podobu talk show také televizní kanál, na kterém se vysílá (veřejnoprávní / soukromý), či denní doba jejího vysílání. Což také určuje další z faktorů, které odlišují talk show od každodenní komunikace, tedy jednotnost místa a času. Do tohoto faktoru bychom mohli také zahrnout dobu, kdy se pořad natáčí, a prostory, ve kterých se natáčí.

Podobu talk show může také ovlivnit její moderátor. Některé moderuje pouze jeden, v některých se střídají v různých vysílacích dnech.

Dalším rozdílem mezi každodenní neveřejnou komunikací a mediální komunikací je jasné rozdělení rolí. Tyto role určují práva a povinnosti jednotlivých komunikujících; jeden účastník (účastníci) komunikace pokládá otázky a řídí celou komunikací, další účastník (účastníci) odpovídá. (Knollmannová, 2005)

3.1 Rysy televizní talk show

Televizní talk show je možné označit pojmem mediální dialog. Dialog je rozhovor mezi dvěma a více komunikujícími, kteří jsou ve vzájemné interakci. Jak již bylo řečeno, střídají se v roli produktora a příjemce. Dialog je vždy ovlivněn jak objektivními, tak subjektivními

faktory (viz výše) a může být veden jak ve formě mluvené, tak ve formě psané; v souvislosti s televizní talk show však samozřejmě hovoříme pouze o formě mluvené.

Mediální dialog je veřejným mluveným projevem, který se objevil v 90. letech, do té doby byly veřejné mediální projevy ve formě monologu, který počítal s adresátem; dnes se tyto monology využívají ve slavnostních a oficiálních chvílích. K mediálním dialogům se řadí interview, debaty, diskuse, polemiky apod. (Čmejrková, 1999, s. 247)

Talk show je kombinací masové a interpersonální komunikace. Ve studiu vedou rozhovor moderátor a host (moderátoři a hosté), kteří komunikují tváří v tvář, tedy interpersonálně. Tento rozhovor je však součástí vyšší konstelace, je primárně určen pro třetí osobu – pro diváka ve studiu nebo u televizní obrazovky. Tato konstelace tedy může být dvojstupňová, resp. trojstupňová.

U dvojstupňové konstelace jsou dalšími adresáty televizní diváci, kteří jsou vlastními adresáty. Moderátor svou pozornost tedy dělí mezi hosty a diváky. Na diváky se pak zaměřuje minimálně úvodním přivítáním a rozloučením v závěru pořadu; často však diváky oslovuje i v průběhu talk show. U některých dvojstupňových talk show se diváci mohou zapojovat do komunikace, ať už pomocí sms nebo internetu. Trojstupňová konstelace má navíc diváky ve studiu, ti mohou být do rozhovoru zapojování také.

Vedle mluveného slova, které je základem, je v televizní talk show důležitá i neverbální složka komunikace. Pořad mívá svou znělku a logo, a jak již bylo řečeno, většinou se odehrává na stejném místě, pokaždé ve stejném prostředí. Rozložení jednotlivých rekvizit (nábytku, notebooku, obrazovky) určuje uspořádání účastníků a také možnost využití případné ukázky doplňující rozhovor. V některých talk show je moderátor populárnější než jeho hosté, může také ovlivňovat podobu pořadu.

Talk show se před vysíláním může dostat nejprve do střížny, kde je pořad upraven na požadovanou délku nebo sestříhán tak, aby vyzněl podle představ režie. Tato úprava je samozřejmě možná pouze v případě pořadu vysílaného ze záznamu. (Hirschová, Svobodová, 2014)

3.2 Moderátor talk show

Moderátor musí být dobrým řečníkem. Musí umět správně artikulovat a hovořit kultivovaným jazykem. Vzhledem ke své roli také musí být komunikačně obratný, aby zvládl řídit průběh rozhovoru, a přesto se dokázal udržet v pozadí.

Některé pořady (např. *Dobré ráno*) nemají pouze jednoho moderátora a moderátoři se během vysílacích dnů střídají, u některých talk show je moderátor stálý.

Jak již bylo řečeno, má moderátor předem danou roli a také určuje podobu pořadu. Může být mediálně známý již před vznikem samotné talk show, nebo může popularitu teprve získávat, což se stává u odborníků z praxe (lékařů, šéfkuchařů, dietologů).

Moderátor zastává zároveň dvě role – zástupce vyšší instituce a subjektivního účastníka rozhovoru. Všechny jeho další funkce jsou těmito rolím podřízeny. (Knollmannová, 2005) Základní rolí moderátora je vést rozhovor, dávat impulsy k udržení rozhovoru, udržovat hosta (hosty) u tématu, klást otázky tak, aby se diváci dozvěděli dostatek informací. Je také prostředníkem mezi hosty a diváky; diváky vítá, loučí se s nimi a u pořadů, ve kterých se diváci mohou zapojovat do debaty, jim udílí slovo nebo čte jejich textové zprávy či e-maily. Během rozhovoru by se měl snažit „držet stranou“ a nechat vyniknout své hosty, snažit se zachovat hostovu pozitivní tvář. Pokud dodržuje toto pravidlo, má host možnost mluvit o tématech, která jsou mu blízká, není nucen mluvit o věcech, které zmiňovat nechce. Jak již bylo řečeno, bývá předem domluveno téma, host se tedy může předem připravit, ví, jaké otázky může očekávat. Tento typ talk show zastupuje například Na plovárně Marka Ebena.

V některých pořadech je však toto pravidlo porušováno a jde v nich především o zvýraznění samotného moderátora na úkor hosta, který je provokován, ironizován, až zesměšňován. Moderátor mnohdy utíká od tématu, které je pro hosta známé, a vybírá témata, která jsou mu spíše neznámá a na která se nemohl předem připravit. Host pak, pokud není dostatečně pohotový, může mít problém odpovídat smysluplně. Takovým pořadem je například talk show Jana Krause Uvolněte se, prosím. (Hirschová, Svobodová, 2014)

Mezi moderátorovy povinnosti patří také otevírání a uzavírání rozhovoru. Otevírání rozhovoru slouží při každodenní komunikaci k navázání kontaktu, případně také k seznámení. Mluvčí jím ukazují, že jsou připraveni vést rozhovor. Úvod hovorů i následné střídání rolí mluvčího a posluchače jsou víceméně ritualizované.

Naproti tomu se v mediální komunikaci tyto rozhovory odehrávají většinou při domlouvání daného rozhovoru. Rozdělení rolí je také dáno ještě před samotným rozhovorem. Při vysílání pak úvod rozhovoru slouží k upoutání diváka, k jeho přivítání, většinou je toto uvítání také nějakým způsobem ritualizováno. Moderátor také v úvodu

pořadu uvede téma, kterým se bude s hosty zaobírat. Poté, většinou, jednotlivé hosty představí. (Knollmannová, 2005)

Závěr je pak také důležitým bodem talk show. V některých talk show musí moderátor ukončit rozhovor, i v případě, že téma nebylo dostatečně probráno, protože má přesně vymezený čas. V jiných případech však pořad prochází stříhem a celkový čas tedy může být zkrácen na požadovanou vysílací dobu zpětně.

I při rozloučení mívá moderátor svoje stabilizované fráze. Zpravidla nejprve nějak shrne poznatky, které z daného rozhovoru vzešly, zhodnotí celý rozhovor, poté poděkuje hostům a rozloučí se s nimi a na závěr se obrátí na diváky, se kterými se také rozloučí. Může rovněž naznačit téma příští talk show. (Knollmannová, 2005)

3.3 Host talk show

Důležitou součástí talk show jsou samozřejmě hosté. Ti bývají vybíráni s ohledem na typ adresáta a na téma pořadu. Mohou to být buď mediálně známé osobnosti (sportovci, herci, politici) nebo jsou odborníky ve svém oboru (např. lékaři, historici, přírodovědci). V některých typech talk show jsou hosty „lidé z ulice“, které téma pořadu spojuje (např. chtějí zhubnout).

Hosté na rozdíl od moderátorů nejsou omezeni svou rolí zástupce instituce, konkrétně televizní společnosti. Jejich role tedy není tak přísně vymezena jako role moderátora. Host by měl moderátora v jeho roli akceptovat a měl by s ním spolupracovat. Jejich vztah je možno vysvětlit vztahem „akce a reakce“; moderátor je ten, který spouští akci, tedy dotazuje se, řídí rozhovor, naopak host má na jeho podněty reagovat. Oproti interview je však talk show uvolněnější a hosté se neomezují pouze na reakce, mají možnost se do rozhovoru iniciativně zapojit. Je tedy možné rozlišit hosty, kteří jen odpovídají na moderátorovy otázky, a oproti nim hosty, kteří sami do rozhovoru něco přidají. (Knollmannová, 2005)

Způsob, jakým moderátor své hosty prezentuje, určuje, zda se jedná o kooperativní, či konfrontační typ talk show. Pokud je prezentuje jako lidi, kteří diváky poučí a kteří budou vyprávět něco zajímavého, jedná se o typ kooperativní. V takovém případě klade moderátor hostům takové otázky, aby se divák dozvěděl co nejvíce. Pokud se jedná o odborníka, pokládá často otázky z pohledu laika a vede hosta k tomu, aby každý jeho odpovědím rozuměl. Moderátor se snaží o předvedení hostovy pozitivní tváře, snaží se, aby dotazy

nebyly hostovi nepříjemné. Tento typ talk show téměř vylučuje užití útočné ironie vůči hostu, může se objevit maximálně škádlení.

Oproti kooperativním talk show jsou konfrontační talk show založeny na konfliktní komunikaci. Téma bývá vybíráno tak, aby na něj společnost měla rozdílný názor, hosté pak zastupují jednotlivé skupiny společnosti. Do rozhovoru mohou být zapojeni jak odborníci na dané téma, tak lidé z publika. Každý pak může vyjádřit svůj názor.

4 Ironie ve vybrané talk show

V další části této práce bude zkoumána ironie v rámci jedné televizní talk show, Všechnopárty. Vzhledem k tomu, že je Všechnopárty kooperativní talk show, neměla by se ironie téměř objevovat, předmětem zájmu tedy bude, zda se v ní objevují všechny druhy ironie, či jen některé. Vzhledem k typu talk show je předpokladem, že by se neměla objevit útočná ironie. Dále bude předmětem zájmu signalizace ironie a její nosiče. Jak jsme již ukázali, ironie souvisí se zdvořilostí i nezdvořilostí, proto se nám jako vhodný nástroj rozboru ukázaly, kromě obecných zdvořilostních strategií, také Leechovy zdvořilostní maximy.

4.1 Všechnopárty

Všechnopárty je televizní talk-show, která měla do roku 2008 podtitul „televizní poradna, od té doby má podtitul „Zábavná talk show Karla Šípa“. V programu České televize je zařazena již od roku 2005, a to pravidelně jednou týdně, s výjimkou letních prázdnin, kdy jsou vysílány reprízy. Do roku 2011 byla z divadla Semafor vysílána v úterý přibližně od 20:55, po čase byla přesunuta na pátek na 21:10. Podle dat České televize² má Všechnopárty trvale vysokou sledovanost. Pořad má své vlastní logo a svou znělku. Po celou dobu vysílání je jejím moderátorem Karel Šíp. Do každého dílu si zve tři hosty z veřejného života. Ne vždy jsou pozvané osobnosti mediálně známé (což se týká převážně odborníků). S některými z hostů se Karel Šíp zná natolik, že si s nimi tyká.

Do roku 2012 byl každý díl zaměřený na určité vážné i zábavné téma, například herectví, medicína, sport, láska k cirkusu, se kterým měli vybraní hosté nějakou spojitost, a o kterém tedy měli co říci. Jeden z pozvaných hostů byl vždy odborníkem na dané téma nebo v dané profesi, zbylí dva byli se zastřešujícím tématem spojeni zájmem, profesí nebo jinak (např. děti herců). Novější podoba pořadu zachovává tři hosty, není však zvoleno jedno téma, které by je spojovalo. Pro každého z hostů má tedy Karel Šíp vlastní téma, i když se někdy stává, že s hostem navážou na předchozí rozhovor (viz příklad níže).

Všechnopárty má svou specifickou organizaci prostředí, která se v průběhu let částečně pozměňovala. Po celou dobu je zachováno, že každý z hostů i moderátor sedí v samostatném křesle. Moderátor sedí vždy u hosta, se kterým právě vede rozhovor.

² <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/sledovanost-a-spokojenost/topy-sledovanost/2017/>

Do začátku roku 2007 byly pro moderátora připraveny dvě židle, jedna u červeného křesílka určeného pro prvního hosta vpravo (strana bude vždy udávána z pohledu diváka) a jedna mezi dvěma hnědými křesílky, z nichž jedno stálo uprostřed podia a druhé vlevo. Křesílka se lišila nejen barvou, ale i tvarem. Moderátor si tedy po prvním hostu přesedl a na druhém křesle už se poté jen otočil ke třetímu hostu. Od roku 2007 se změnilo rozestavení křesílek i jejich vzhled. Křesílka byla béžová, všechna stejného tvaru. Pro moderátora už bylo pouze jedno křesílko a to mezi křesílkem pro prvního a druhého hosta. Toto rozestavení zůstalo dodnes, jen se v roce 2010 opět změnil vzhled křesílek, od té doby je každé křesílko jiné.

V pořadu nejsou využity žádné další rekvizity. Výjimečně jsou použity ukázky, které však nejsou viditelné pro diváky v sále (např. v díle z 8. 11. 2013 ukázky z pořadu Manéž Bolka Polívky).

První host je, jak již bylo řečeno, vždy usazen vpravo od moderátora, další host potom sedí vlevo. Při příchodu třetího hosta si však musí přesednout na vzdálenější křeslo, které je z pohledu diváka také vlevo, aby nový host seděl opět u moderátora. Tímto rozestavením křesel sedí později první host víceméně osamocen a moderátor k němu sedí během rozhovorů s dalšími hosty zády. Často se však stává, že se v průběhu dalších rozhovorů zapojují i ostatní a všichni účastníci hovoru si tak povídají společně.

Mimo moderátora a jeho hosty jsou ve studiu přítomni také diváci, jedná se tedy o trojstupňovou konstelaci. K divákům v sále i k divákům u televizních obrazovek se Karel Šíp obrací se svou řečí na začátku a na konci každého dílu. Vítání i loučení je víceméně ritualizované, moderátor používá velmi podobné fráze, srov. uvítání a rozloučení z dílu vysílaného 2. 12. 2016³: „Dobrý večer, milí diváci, přítomní zde, samozřejmě přeju dobrý večer i vám, milí diváci, tam někde u vás doma.“ a „Přátelé, správně tušíte, že nic jiného už tady nebude. Takže mně už zbývá to poslední, poděkovat vám za vaši milou pozornost a samozřejmě poděkovat dnešním hostům [...]“. Během rozhovorů s hosty se místy obrací jak moderátor, tak hosté na diváky. Někdy se jich ptají na názor, jindy reagují na smích z publika nebo i na komentář z publika. Celkem často také Karel Šíp žádá hosty o vysvětlení předmětu hovoru „pro laiky“, pro diváky neznalé tématu. Občas se také stává, že mají hosté v hledišti příbuzné nebo partnery. V takových případech se na ně moderátor také občas otáčí s nějakým dotazem.

³ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/216522161600039>

Všechnopárty byla pro tuto práci vybrána proto, že patří mezi kooperativní talk show, tj. představuje jiný typ mediálního dialogu než (obvykle častěji analyzované) talk show konfliktní. Jsou do ní zváni hosté, kteří mají divákům co nabídnout, a moderátor s nimi hovoří o tématech, která znají a o kterých rádi hovoří. Často jsou mezi nimi lidé, kteří v dobu vysílání veřejnost něčím zaujali. Naopak se mezi hosty neobjevují osoby, které by s velkou pravděpodobností mohly dát podnět ke konfliktní komunikaci, například politici. Vzhledem k typu talk show se vůči hostům neočekává využití útočné ironie. Přesto ve Všechnopárty nejde pouze o zcela jednoduché, nenáročně zábavné rozhovory. Zajímalo nás, zda, v jaké podobě a z jakého důvodu se ve Všechnopárty objevuje ironie. V konfrontačním typu talk show, například v *Uvolněte se, prosím* Jana Krause, jde primárně o konfliktní komunikaci, a proto je v nich útočná ironie využívána poměrně často. Také jsou do tohoto pořadu zváni i hosté, kteří jsou svými názory či skutky potenciálně kontroverzní. V konfrontačním typu talk show je možno říci, že je ironie využívána prvoplánově k útokům na identitu hosta. Tento typ komunikace byl už v lingvistických pracích popsán (zejm. Čmejrková, 2011). Kooperativní, nekonfliktní talk show však také ironie využívá, i když jiným způsobem. Právě na tyto případy se zaměřujeme.

4.2 Využití ironie ve Všechnopárty

Ukázky k rozboru byly vyhledávány v archivu České televize a také v premiérových dílech Všechnopárty. Jednotlivé příklady budou rozděleny do 5 kapitol podle toho, na koho byla ironická komunikace zaměřena.

4.2.1 Ironie vůči hostu

Jak již bylo zmíněno, někteří z hostů se ve Všechnopárty objeví vícekrát. Rozhovor se pak alespoň částečně vrací k určitým tématům, která byla probírána během poslední návštěvy a u kterých se dá předpokládat, že se od poslední návštěvy něco změnilo. Například Tomáš Klus byl ve Všechnopárty 25. 2. 2011, kdy se zmínil o tom, že by si chtěl zahrát prince. Podruhé se v pořadu objevil 2. 12. 2016 a v rozhovoru s moderátorem hovořili o tom, že si díky Všechnopárty zahrál prince dokonce dva (více viz kapitola 4.2.2). Ke konci rozhovoru se pak Karel Šíp ptá, zda by si nechtěl zahrát ještě něco jiného, že by mu to opět mohlo vyjít.

Část z prvního rozhovoru ze dne 25. 2. 2011.⁴

(1)

1. Tomáš Klus: *já třeba bych strašně rád hrál někdy v pohádce* ↓ *ted' ještě dokud můžu prince*

2. Karel Šíp: *a to jste ještě nikdy nehrál?*

3. TK: *ne právě že ne* ↓

4. KŠ: *kam koukáte ted'ka?*

5. TK: *no chtěl bych ukázat všechny svoje strany* ↓

[...]

6. KŠ: *Tomáši vy jste tady vyjádřil takový přání a já bych opravdu vám přál aby se vám to přání splnilo že byste si rád zahrál v nějaký pohádce prince* ↓ *máte nějakou pohádku třeba konkrétně vy? typově? jestli byste rád hrál Bajaju nebo nebo nějakýho konkrétního prince? že byste to přání vyslovil ted'ka nahlas? já bych si rád zahrál... a ted'ka co Tomáši? konkrétně jakýho prince?*

7. TK: *víte já já dávám režisérům svobodu v tomhleto* ↓

8. KŠ: *no proto vás do ted'ka žádnéj nevolal víte? voni zase moc svobody nemůžou mít aby vůbec zavolali* ↓ *čili já bych to zúžil tak jakože prince jakýho? jako nějakýho...*

9. TK: *hezkýho*

10. KŠ: *no, hezk... samozřejmě! tak všude jsou / maskérky* (nedívá se TK do očí, gestikuluje)

V této ukázce dokonce objevíme ironii, která zazní v poslední větě a kterou moderátor hosta škádlí. Moderátor nejprve hostu odsouhlasí, že by měl hrát krásného prince, vzápětí však tento souhlas podmíní prací maskérek. Moderátor takto škádlivě nepřímou sděluje, že Tomáš Klus by krásného prince hrát nemohl, což je ironické, protože součástí jeho popularity je, že je považován za atraktivního. Ironie je zde založena na minimalizaci chvály druhého, resp. maximalizaci nechválení (opačné využití Leechovy maximy souhlasu). Formálním signálem je zde výrazná pauza mezi *jsou* a *maskérky*; a také neverbálně, tím, že moderátor přerušil oční kontakt s hostem a zdůrazňuje tuto část repliky gestikulací rukama.

⁴ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/211522161600008>

Druhá část rozhovoru, ve které se navazuje na vysněnou roli, bude zmíněna v následující kapitole o ironii vůči moderátorovi (kapitola 4.2.2). V daném dílu⁵, se však objevuje více ironických výpovědí, proto bude část uvedena i zde. Rozhovor se točil kolem roční pauzy, kterou Tomáš Klus s kapelou měl, a padla otázka, zda byl předem naplánovaný konkrétně rok. Podle odpovědi naplánován byl:

(2)

1. TK: *tohleto byla první věc kterou jsem si tak naplánoval a musím říct že to budu asi praktikovat i nadále to plánování protože ↑ je to dobrý protože to vyšlo ↓ mám pocit ↓ protože já jsem pln energie elánu a odhodlání dělat jako větší a hezčí věci že že @ mám pocit že teď kon už to má hlavu a patu to co dělám a to co třeba říkám jo a:... (smích)*

2. KŠ: *(výrazněji se nadechne, zvedne oči, otočí se k publiku a pousměje se)*
(smích publika)

3. TK: *a zároveň mám pocit že je jako fajn že některý věci který začly jako vyplavávat jako se utopily jo ↓ protože jak já jsem hodně mluvil třeba což teď už nemluvim moc jo ↓ teď už spíš míň / tak tak vono z toho ----*

4. KŠ: *třeba ještě rok bych tomu dal ↓ // (smích a potlesk) dobře no tak já to chápu prostě rok jste doma mlčel tak se chcete vypovídat ↑*
(smích publika)

5. TK: *no právě já to musím*

6. KŠ: *já tomu rozumím ↑ no*

7. TK: *já jsem rád že jste mě pozval ↑*

8. KŠ: *no: z tohohle důvodu ↑*

9. TK: *ano děkuju vám*

10. KŠ: *řekl jsem si on se vykecá...*

(smích publika)

Hned první replika by mohla být označena jako sebeironie, protože se Klus přehnaně chválí (opačné využití maximy skromnosti). Šíp ve (2) reaguje neverbálně – vůči publiku gestem a mimikou sděluje publiku nesouhlas (opačné využití maximy souhlasu). Nosičem/signálem ironie je v tomto případě mimika a gesto. Svou reakcí naznačuje, že činy

⁵ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/216522161600039>

a slova Tomáše Kluse nemají „hlavu ani patu“, jak on sám prohlašuje. Viditelně tak Klusovu sebechválu neschvaluje. Opět je možné říci, že druhem ironie je škádlení. Klusova reakce nebyla v pořadí ukázána, je však pravděpodobné, že „nechválení“ přijal jako součást své „úlohy“ v talk show. Diváci však reagovali smíchem, což značí, že jimi škádlivá ironie rozpoznána byla.

Po celou dobu Tomáš Klus hodně mluví, ale sám říká, že díky roční pauze teď už moc nemluví. Třetí replika by se tedy znovu mohla označit jako sebeironie - Klus se opět přehnaně chválí, ačkoli evidentně není za co. Reakcí je opět ironie, která spočívá v podcenění Klusovy pauzy a jejího účinku. Šíp nejprve tím, že by bylo vhodné pokračovat v pauze, naznačí, že to není pravda. Dalo by se říci, že kromě slov narážku dokládá i překrývající se replika. Tu je možné rozluštit tak, že se nemůže dostat ke slovu, a proto musí hostu skočit do řeči. Tento náznak však moderátor okamžitě vtipně převede na důvod, proč Kluse pozval (*on se vykecá*). Toto tvrzení je ironické, protože Šíp zveličuje důvod, který pravděpodobně ani není pravdivý, navíc se naznačuje Klusova submisivita v rodině (*rok jste doma mlčel*). Obě výpovědi (4.) jsou jak hostem, tak diváky jako ironie dekodovány - diváci se zasmáli a zatleskali. Tomáš Klus přistoupí na moderátorovu hru (přijímá roli „napomínaného“) a potvrzuje, že skutečně dorazil právě proto, aby se mohl vypovídat, a děkuje za pozvání. Stejně jako Šíp přehání důvod, který není pravdivý. 10. replika KŠ by v jiném kontextu byla nezdvořilá, až urážlivá – sloveso popisující promluvy Kluse je na hranici vulgarity. Celou tuto část rozhovoru lze charakterizovat jako ironickou hyperbolu, protože, jak již bylo řečeno, možnost vypovídat se jistě nebyla hlavním důvodem, proč byl Klus pozván. Stejně tak díky za pozvání, aby se po roce konečně vypovídal, je nadnesené, protože Klus jistě po celý rok nemlčel. Diváci rozpoznali, že moderátor hosta škádlí, a na jeho komunikační dovednost pozitivně reagovali; ocenili také, že Klus hru přijal.

4.2.1.1

Pokud zůstaneme u rozhovorů s herci, další příklad ironie nalezneme v rozhovoru s Karlem Fialou v díle ze dne 9. 9. 2011⁶. Se Šípem si povídali o Fialově původním povolání a o tom, jak se k němu dostal:

⁶ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/211522161600026>

(3)

1. Karel Fiala: [...] Němci v daačtyřicátém nám zavřeli školu ↓ tak říkal táta co budeš dělat? nepudeš do havířiny nebudeš havíř ↑ pudeš ke mně se učit kominíkem ↓ no tak jsem si říkal co? tak se / ale počkej! abys abych věděl že nemáš @ aby ses nebál se dívat prostě z komínů dolů

2. KŠ: z těch vejšek

3. KF: abych neměl co?

4. KŠ: co? závratě ↓

5. KF: závratě! abych neměl závratě

6. KŠ: to mě zkoušíš nebo jsi nevěděl? (ukazuje na sebe)

(smích publika)

7. KF: abych neměl závratě

8. KŠ: závratě no ↓

9. KF: tak půjdeme zítra na hotel @ ostravskej / tam je taková velikánská plocha velikánskej / (ukazuje rukama plochu) prostě není to taková střecha (ukazuje rukama šikmou střechu) nýbrž taková střecha (ukazuje plochou střechu)

10. KŠ: rovná střecha Karle?

11. KF: tam si stou... (stoupne si)

12. KŠ: rovná střecha tam je ↓

13. KF: rovná střecha

14. KŠ: ptej se mě klidně já ti vždycky rád jako / to vypadlý slovíčko ti rád řeknu ↓ (naklání se k němu a pokyvuje hlavou)

(smích publika)

15. KF: jemu se to povídá on je o dvacet let mladší ↓

(smích publika)

Je otázka, zda Fiala (nar. 1925) zapomnětlivost předstírá, nebo zda skutečně už je jeho myšlení a vyjadřování zpomalené. Místy mu vypadne slovo, a proto ho nějak opíše nebo naznačí pohybem rukou. Šíp mu první slovo nejprve napoví (4.), ale vzápětí se ho zeptá, zda ho náhodou nezkouší (6.). Vypadá to, jako by se jakoby nenápadně ptal, zda už nezačíná být sklerotický. Otázka však zůstane nezodpovězena. Další slovo mu opět napoví (10.), načež ho s předstíranou blahosklonností uklidňuje, že mu vždy rád poradí, když nějaké to slovo

zapomene (14.). Chová se k němu v té chvíli, jako by mluvil se skutečně sklerotickým, možná až senilním člověkem. Ironie spočívá v přehnané, blahosklonné starostlivosti vůči Fialovi, která je však evidentně pouze hraná. Až v této chvíli se publikum zasměje o něco hlasitěji než při prvním napovídáném slově. Je možné, že napoprvé se diváci báli, aby se moderátor KF opravdu neurážel. Když však zjistili, že se ho otázka, zda moderátora zkouší, nebo zda opravdu nevěděl, nedotkla, napodruhé si dovolili zasmát se. Fiala na ironickou starostlivost Karla Šípa reaguje tím, že poukáže na věkový rozdíl. Tato poznámka se dá vyložit jako ironické připomenutí toho, že Šípa pravděpodobně zapomínání čeká také, proto by se smát neměl. Fiala tedy maximalizuje shodu mezi sebou a Šípem týkající se možností lidské paměti a nepřímo Šípa upozorňuje na nepříjemnou skutečnost, že pravděpodobně bude také zapomínat. Oba komunikující se tedy navzájem škádlí.

4.2.1.2

Karel Šíp se herců vždy ptá, v jaké roli se v blízké době objeví nebo v jaké se již objevují. Nejinak tomu bylo i u Petra Vacka dne 23. 10. 2015⁷, u kterého se zároveň vrátí k předcházejícímu rozhovoru o ekologii, ve kterém se P. Vacek podle Šípa ukáže jako zvláštní (viz níže v kapitole 4.2.4, rozhovor 23):

(4)

KŠ: kde třeba aktuálně teďka kde vás můžou diváci... ↓ po tom všem co teďka vo vás vědí @ tak se zvlášť pohrnou: ... ↑ (založené ruce a kýve hlavou)

Jak je vidět, otázku pro Petra Vacka zakončil moderátor poznámkou, která hostu útočí na pozitivní tvář. Vacek se totiž snaží být dobrým hercem a chce tak být také uznáván. Mimo to chce být také uznáván jako člověk, který žije ekologicky. Ironie je tedy založena na podceňování Vackových schopností. Intonací a gesty je dáno najevo, že poznámka má opačný význam, je ironická. Karel Šíp poškozují pozitivní tvář svého hosta. Použitím významového opaku dává najevo, že vzhledem k tomu, jak se Vacek představil, rozhodně žádní diváci na jeho představení nedorazí. Stejná ironie je využita i v pokračování rozhovoru:

⁷ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/215522161600033>

(5)

1. PV: [...] ale miluju představení Komedianti ↓ napsal to Arnošt Goldflam a já tam hraju takovýho hroznýho děvkaře ↑

2. KŠ: ano ↑

3. PV: a mě to hrozně baví protože já samozřejmě nejsem takovej tak ten protiúkol mě hrozně baví ↓

4. KŠ: dobře ↓

5. PV: hrozně se tam chvástám což já taky nejsem já jsem hrozně skromnej člověk

6. KŠ: jo jo tak neprozrazujte všechno teď jste pozval diváky ↓

7. PV: a jsem tam do půl těla teda taky ↓ (velmi nadšeně; smích publika)

8. KŠ: jo? no teď už se vyloženě pohrnou teda jako ↑
(smích publika)

Jak již bylo řečeno, jedná se o stejnou poznámku, jako u rozhovoru 4, moderátor opět významovým opakem dává najevo, že se na herce po jeho sebe prezentaci nikdo nepřijde podívat (8.). Svě vyprávění o ekologii vylepšil podle Karla Šípa tím, že je ve hře do půl těla. Vystupňovává totiž svou předchozí poznámku o tom, že se diváci jen pohrnou. Pomocí intenzifikační částice *vyloženě* dává najevo, že kombinace ekologa šetřícího vodou jeho způsobem s představou herce do půl těla je ještě horší. Šíp podceňuje Vackovy herecké schopnosti, naznačuje, že jeho chování mimo práci mu pověst kazí natolik, že diváci nebudou mít zájem zajít na jeho představení. Minimalizuje tedy chválu druhého. Publikum ironii postřehlo a ocenilo ji smíchem. Mimo tuto poznámku, založenou na stejném typu ironie jako v rozhovoru 4, obsahuje tato část ještě jedno ironické sdělení. To můžeme nalézt v 5. replice, kdy Vacek říká, že je jinak *hrozně skromnej člověk*. Vacek se vlastně chlubí tím, že se normálně nechvástá, což si odporuje. Ironie tedy spočívá v maximalizované sebechvále, která je však vlastně sama sebou vyvrácena.

4.2.1.3

Po Petru Vackovi byla dalším hostem snowboardistka Ester Ledecká. V úvodu rozhovoru se dostanou k rozdílu mezi jejími závody a závody v disciplíně snowboard cross, které jezdí Eva Samková. Ester Ledecká vysvětluje, že na rozdíl od Evy Samkové nejezdí „v chumlu“, ale paralelně, když se do debaty znovu zapojí Petr Vacek:

(6)

1. Ester Ledecká: [...] ve svém obřáku nebo slalomu ↓ / jako držím se svojí dráhy ↓

2. Karel Šíp: no dyť vy jste nějak oddělený něčím taky ne? tyčkama nějakejma?

3. EL: no ne to nejsme! to jako my máme každéj svoje tyčky ↓

(smích publika)

4. KŠ: ano ↑

5. Petr Vacek: úplně jak Číňani! ty maj taky každéj svoje tyčky ↓

(smích EL a publika)

6. KŠ: (otočí se k němu, vrtí hlavou) Petře ↓ když je řeč o sportu vůbec bych (smích publika) /

vůbec bych se nezapojoval jo? (smích publika) no ↓ // sed'te si ve svém zeleným (křesílku)

a... (smích publika)

7. PV: (otočí se na křesílku zády ke KŠ a tváří se zahanbeně)

Vacek zmiňuje svou asociaci ke slovu „tyčky“, která je zcela mimo oblast sportu. Karel Šíp mu ihned dává najevo, že se nemá zapojovat do hovoru, pokud se budou bavit o sportu. Snižuje tak Vackovy vědomosti, čímž minimalizuje chválu. Můžeme to navázat na myšlenku z předchozí ukázky, kdy si z Vacka dělal legraci, že hraje do půl těla. Je možné brát to jako pokračování ironie, kdy doplňuje, proč si myslí, že lidé po tomto rozhovoru do divadla chodit nebudou, totiž že není vysportovaný, a není tedy pro diváky atraktivní. Dále moderátor využívá barvu křesla, na kterém Vacek sedí. Patrně byl záměrně posazen do zeleného křesla („zelený“ = související s ekologií), proto mu KŠ neříká pouze to, aby seděl stranou a nemísil se do hovoru, ale také, aby raději zůstal u ekologie. Opět tedy míní něco jiného, než skutečně říká, využívá ironickou výzvu ke snížení hodnocení hosta (jeho kompetentnosti v jiné oblasti, než je ochrana přírody), tím však zároveň však svého hosta škádlí.

4.2.1.4

Další ukázkou ironie užitou proti hostu nalezneme v rozhovoru s travním lyžařem Janem Němcem dne 23. 9. 2016⁸. Host s moderátorem si povídají o tom, že se Němec stal 14krát mistrem světa a že plánoval reprezentovat jinou zemi:

⁸ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/216522161600029>

(7)

1. Jan Němec: *chtěl jsem reprezentovat Kostariku* ↓

2. Karel Šíp: *Kostariku? A v Kostarice je voblíbenej / travní: @ lyže?* ↑

3. JN: *né já jsem tam byl jedinej travní lyžař* ↓

(smích publika a potlesk)

4. KŠ: *(smích, pootočí se a rukou se chytí za hlavu, poté si otře slzy smíchu) to by mě nenapadlo teda vopravdu! tak vy jste si našel zemi / kde vůbec není jedinej travní lyžař* ↑
a nabíd jste se ↑ *a přes koho jako?* ↑ *to jste šel na ambasádu někam...*

5. JN: *tak:*

6. KŠ: *já chci reprezentovat Kostariku v travním lyžování?* ↑

7. JN: *@ já znám fotbalového trenéra Ivana Mráze / který je tam @ téměř bohem* ↑

8. KŠ: *toho já znám taky* ↑ *no* ↓ *co?*

9. JN: *který je tam téměř bohem* ↓

10. KŠ: *to já vím! ale nevím že dělá do travního lyžování* ↓

11. JN: *to né to jen když jsem tam byl já tak do něho dělal* ↓ *(smích)*

(smích publika)

12. KŠ: *spolu jste šli na nějakou palouk?*

13. JN: *taky taky* ↓

14. KŠ: *a von je do toho fanda?*

15. JN: *tenkrát byl* ↑

16. KŠ: *jo jo* ↓ *a von vám řek že vám zajistí že budete Kostari... (smích) Kostariku reprezentovat někde v travním lyžování?*

17. JN: *to samozřejmě neřek* ↓ *já jsem řekl že on je tam TĚMĚŘ bohem* ↓

18. KŠ: *já vím že já jsem / já jsem byl v Kostarice* ↑ *já jsem tam s ním mluvil* ↓

19. JN: *aha*

20. KŠ: *a vám to teda slíbil* ↓

21. JN: *neslíbil* ↓

22. KŠ: *ne? ale mluvili jste o tom?*

23. JN: *mluvili jsme o tom* ↓

24. KŠ: *kolik jste toho tak vypili když o tom byla řeč? (mírně pokyvuje hlavou ze strany na stranu, dívá se bokem, tře si ruce)*

(smích publika)

25. JN: *tak / tak moc ne: ale vzhledem k tomu že je tam horko tak ↑ (smích)*

26. KŠ: *když ten Ivan šel na to že vážně přemejšlel že by vám vyjednal reprezentaci Kostariky (smích publika)*

Přestože Němec vyhrával mistrovství světa, našel si zemi, ve které žádný lyžař není. Už jen svými gesty (4.) dává moderátor najevo, že ho tato skutečnost velmi pobavila a překvapila. Jeho reakce by se dala zařadit mezi ironické poznámky jako škádlení. Pro Šípa, a vzhledem k jejich reakci i pro diváky v sále, je evidentně nepochopitelné, že někdo, kdo je ve svém oboru dobrý, chce reprezentovat zemi, ve které by byl jediným a tím pádem stoprocentně nejlepším představitelem. Tuto výpověď je tedy možné označit za sebedoceňování, toto řešení, jak být nejlepší, by napadlo asi více lidí, ale právě tím, že už Němec vlastně mezi nejlepšími je, může vyznít konstatování moderátora, že ho něco takového nenapadlo, ironicky. K tomuto vyznění pomáhá také intonace, se kterou je poznámka řečena, a, jak již bylo řečeno, gesta. O reprezentaci Kostariky Jan Němec mluvil s fotbalovým trenérem Ivanem Mrázem, který je podle slov Němce na Kostarice „téměř bohem“ (7.) a který se údajně během doby, kdy pobýval Němec na Kostarice, zajímal o travní lyžování (11.). Společně tedy mluvili o možnosti reprezentování Kostariky v travním lyžování, což moderátor považuje za velmi vtipné. Dává to najevo ironickou otázkou na množství vypitého alkoholu během debaty. Podle něj tedy nemůže střizlivý člověk přemýšlet nad něčím takovým. Pravděpodobně tím naráží právě na to, že se Němec podceňuje, když se reálně zamýšlel nad změnou reprezentační země zrovna on. Navíc se ke stejné myšlence připojil ještě někdo jiný, tedy Mráz, který tím vlastně naznačil, že s nutností změny souhlasí. Řekl, že Němec není tak dobrý, a proto musí být jediným reprezentantem, aby vyhrával. Němcovy schopnosti jsou tedy podceňovány. (Postupně se během rozhovoru zjistilo, že tento plán měl za cíl zimní olympiádu. V Čechách se Němec neměl šanci v konkurenci se sněhovými lyžaři kvalifikovat, a proto si vybíral zemi, ve které by šanci měl.) Zajímavé je, že host se této myšlence brání jen chvíli. Nejprve řekne, že toho moc nevypili, tudíž to tak šílená myšlenka nebyla (25. první výpověď). Vzápětí však dodává, že tam je horko. Je známé, že při vyšších teplotách působí alkohol rychleji a již v menším množství. Sám host tedy uznává, že nápad byl přinejmenším zvláštní a není si jist, zda by k němu bez požití alkoholu dospěli, tj. kritizuje sám sebe (poškozuje svou vlastní tvář,

maximalizuje neschvalování sebe samého). Moderátor jinými slovy opět potvrdí, že něco takového skutečně nebylo možné ve střízlivém stavu vymyslet (26.), tedy se vlastně ke kritice připojuje.

4.2.1.5

V díle ze dne 14. 10. 2016⁹ vedl Karel Šíp rozhovor se surfařkou Terezou Olivovou. Olivová vysvětluje Karlu Šípovi princip surfování, chytání vln, soutěží. Postupně se dostanou k tomu, zda se při surfování bojí a jestli už narazila na žraloka, nebo nějakou jinou mořskou příšeru. Olivová odpovídá, že se jednou lekla igelitového sáčku, tedy do jisté míry zesměšňuje sama sebe, což se následně stupňuje ve vyprávění příhody s želvou:

(8)

1. Karel Šíp: *ale já jsem myslel opravdu nějakou mořskou příšeru jestli máte zkušenost nějakou jako... co?*

2. Tereza Olivová: *vám to říkám!*

(smích publika)

3. TO: *jsem to říkala tady toto ↓ já jesi ↓ já se bojím každé příšery v moři*

4. KŠ: *ne: jako jestli jste narazila na nějakou ↓ nemyslím pytlík ale...*

5. TO: *žel želvu želvu*

6. KŠ: *na želvu jste narazila?*

7. TO: *no*

8. KŠ: *to jsem chtěl slyšet jako ↓ @ živý zvíře mořský želvu? a to už jste jela po po prkně ↑ a najednou něco tvrdýho?*

9. TO: *to byla hrozně trapná situace ↓*

10. KŠ: *trapná situace? co se stalo? (zvědavě se k ní nakloní)*

(smích publika)

11. TO: *(chytá se za hlavu, stydí se) já jsem chtěla chytnout vlnu*

12. KŠ: *no jasně ↓ a želva taky ↓ želva taky ↑ (smích)*

(smích publika)

13. TO: *pádluju a naráz / naráz se dívám ↓ a vedle mě želva ↓ a taky pádlovala ↓ (vážně)*

⁹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/216522161600032>

(smích publika, moderátora a ostatních hostů)

14. KŠ: *(otírá si slzy z očí a vrtí hlavou) to je situace teda vopravdu*

(smích publika a ostatních hostů)

15. TO: *ono je to spíš smutné teda já vám řeknu jak to skončilo (vážně)*

16. KŠ: *brečím skoro no: (smích publika) a co teda želva?*

17. TO: *ono to skončilo tak že ta želva tu vlnu chytla a já ne*

(smích publika, moderátora a ostatních hostů, potlesk)

18. KŠ: *(se smíchem si protírá oči) nepletu se že jste mistryně republiky v surfování? (smích publika a ostatních hostů) platí to pořád jo?*

19. TO: *jsem říkala že to bude smutné ten konec ↓ (s mírným úsměvem)*

(smích publika)

Jak je vidět, Olivová se za celý příběh stydí, protože rovnou předestírá, že to byla „trapná situace“ (9.). Jako první bychom mohli za ironii označit předvídání příběhu moderátorem, kdy říká, že želva chtěla chytit vlnu také (12.), tj. ironicky přirovnává sportovkyni k želvě. Olivová však s vážnou tváří tvrdí, že příhoda byla trapná a pokračuje ve vyprávění tím, že skutečně obě dvě, tedy ona i želva, vedle sebe pádlovaly (13.), tj. zveličuje neschvalování sebe samé. Je otázka, zda zde jde o opačné využití maximy skromnosti, nebo o nepochopení komunikační hry. Karel Šíp na „trapnost“ ještě upozorňuje: „*To je situace teda vopravdu.*“ (14.) Této větě je možné přiřadit opačný význam – sportovkyně je ironizována proto, že se ve vyprávěné příhodě nic trapného nebo děsivého nestalo. V této chvíli patrně jde o ironii s obětí. Ostatní hosté i publikum smíchem potvrdili, že poznámku zaznamenali a rozklíčovali jako ironickou, Olivová však vážně pokračuje, že to bylo spíše smutné (15.). Opět vzhledem k příběhu, který se stále nejeví ani smutný, ani trapný, odpovídá moderátor ironicky. V 16. replice využívá významového opaku, navíc si ostentativně otírá slzy smíchu. Podle reakce znovu není jasné, zda Olivová ironii zaznamenala, diváci však ano. Ironií končí celá historka, kdy želva „vlnu chytla“, mistryně republiky v surfování však ne. Tuto ironii nyní cítí i sama vypravěčka příhody, protože právě z toho důvodu ji označila za trapnou, respektive v závěru smutnou. Karel Šíp ironičnost (kritiku) podtrhne tím, že se zeptá, zda je Tereza Olivová skutečně mistryní republiky v surfování. Zdůrazňuje tím její předpokládané kvality; ty však sportovkyně neprokázala, když „prohrála“ se želvou. V této části rozhovoru jsou role komunikujících nerovnocenné.

Protože Olivová na ironické poznámky nereaguje, působí dojmem, že ironii nevnímá, respektive ji nechápe. Stále pokračuje ve svém vyprávění, nijak se nebrání ani nesměje, ani výrazově nevypadá dotčeně, nebo naopak pobaveně.

4.2.1.6

Karel Šíp si do svého pořadu mimo osobnosti známé ze světa sportu nebo showbyznysu zve také různé odborníky, jedním z nich byl meteorolog Michal Žák. V díle ze dne 4. 9. 2015¹⁰ rozebírali moderátor s hostem horké léto. Šíp se chtěl dozvědět, čím to je, že jsou poslední dobou taková vedra a zda meteorologové takové počasí předpovídali:

(9)

1. Michal Žák: *tak je pravda že to letošní léto bylo OPRAvdu opravdu mimořádné*

2. Karel Šíp: *no*

3. MŽ: *to můžu říct a myslím že @ to všichni víme* ↑

4. KŠ: *ano* ↓

5. MŽ: *a: tak teplo a hlavně tak sucho už dlouho nebylo / a:*

6. KŠ: *zaskočilo vás to jako meteorology?* ↑

7. MŽ: *@ tak asi zaskočila nás možná taková ta intenzita ta urputnost toho jak dlouho vlastně ty tropické dny v Česku panovaly*

[...]

8. KŠ: *ale vy jste to nepředpovídali teda že by to trvalo takhle dlouho že ne?* ↑

9. MŽ: *no možná dopředu úplně ne: samozřejmě když už to přišlo: tak už jsme řekněme věděli že to bude trvat docela dlouho (smích, smích publika a potlesk) / myslím samozřejmě* ↓

10. KŠ: *(naklání se, mává rukou, chytá se za hlavu a směje se) to je krásný povolání! (smích publika) to nevěděli ale když už to přišlo: (smích publika) tak jsme to taky věděli* ↑ *(rozhazuje u toho rukama)*

První část ukázky se zabývá odbornou stránkou předpovídání počasí, v druhé části už však moderátor svého hosta škádlí. Začne to v podstatě už sám Žák ve chvíli, kdy mírně

¹⁰ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/215522161600026>

zesměšňuje („shazuje“) sám sebe a sám se tomu směje (9.). Smíchem dává najevo, že ve svém vyprávění zdůrazňuje samozřejmost jako něco, co odborníky vedlo k vědeckému závěru. Jeho promluvu a smích je možné přiřadit k sebeironii, protože host na svou chybu upozorňuje dříve, než to udělá někdo jiný. Publikum zaznamenalo, co řekl, není však jasné, zda se směje obsahu Žákovy promluvy, nebo jeho sebeironii. Ironická je také moderátorova reakce, hodnotí povolání meteorologa jako krásné, jelikož nemusí nic předvídat. Stačí, aby určité počasí nastalo, a meteorologové už vědí, že takové počasí je (10.). Vzhledem k tomu, že každý ví, že takto meteorologie nefunguje, je možné označit tuto poznámku jako ironickou hyperbolu. Chvála snadnosti povolání je velmi nadnesená, minimalizuje složitost této profese a odbornost práce, kterou meteorolog vykonává.

Po meteorologu Žákovi byl hostem zpěvák Petr Kolář, se kterým si K. Šíp povídal mimo jiné také o počasí a o koncertování v zimě. Posledním hostem byla herečka Kateřina Klausová, se kterou si povídal o jejím jméně, o filmu a muzikálech, a také o písničce, již Kateřina nazpívala k pohádce Dešťová víla. Pomocí názvu písně se vrátili zpět k prvnímu rozhovoru:

(10)

1. KŠ: *a jak se jmenuje ta vaše písnička od Petra Jandy?* ↑

2. Kateřina Klausová: *Dešťová víla* ↓

3. KŠ: *Dešťová víla se to menuje* ↓

4. Kateřina Klausová: *a to se zrovna hodí do těch veder! ted' mi to došlo!*

5. KŠ: *oni ale už žádný nebudou* ↓

6. Petr Kolář: *říkali* ↓

7. KK: *říkali* ↓

(smích a potlesk)

8. KŠ: *jestli jestli čekáte vo Vánocích pětatřicítky tak jako: nic takovýho se nečeká* ↓

Po předchozí ukázce je možné říci, že hlavním sdělením je, meteorologům se nedá příliš věřit (vědí, jaké bude počasí, až když takové počasí nastane). Proto je možno poznámku „říkali“ (7.), ohodnotit jako ironickou. Kolář tak naráží na snížení důvěryhodnosti meteorologů. Celou debatu o předpovídání počasí završí Karel Šíp poznámkou o Vánocích – všichni zúčastnění i diváci sdílejí znalosti o počasí v tomto období v ČR. Oznamuje tedy

samozřejmost jako něco překvapivého. Mimo to využitím slova „nečeká“ moderátor ještě výrazněji navazuje na první rozhovor, kdy se ptal, zda meteorology vedra zaskočila. Tím se vrací k ironii konkrétně směrem k Žákovi.

4.2.1.7

Jako hosté se ve Všechnopárty objevují také hudebníci, jedním z nich byl například houslista Pavel Šporcl, který byl hostem dne 7. 10. 2008¹¹. Během rozhovoru se hovoří o změnách houslistovy image, průběžně se dostanou ke koncertům. Šporcl vypráví o tom, jak se snaží lidem dokázat, že je klasická hudba moderní, a proto hraje na nezvyklých místech. Například v továrně nebo v jeskyni:

(11)

1. Pavel Šporcl: *já jsem hrál třeba ↓ já jsem hrál v jeskyni a: / @ bylo to v létě a oni celou vlastně celý celý @ jaro říkali přijďte si to vyzkoušet jestli je to v pořádku jo: a já jsem si říkal no to je to je to v pohodě léto že jo to bude teplo: jo to nebude problém ↓*

2. KŠ: *v jeskyni si si myslel že bude teplo jo? (s úšklebkem se otočí k publiku)
(smích publika)*

3. PŠ: *ano ↓ (smích publika) a přijel jsem tam a bylo tam asi osm stupňů ↓ jo ↑ strašná zima ↑ a já normálně ne nemůžu hrát... no jako nemůžu ↓ zjistilo se že můžu ale prostě mám ve smlouvě že sedmnáct stupňů a vejš jo a teď tam bylo těch osm ↑ a oni říkali no my jsme říkali že si to máte přijet vyzkoušet ↑ no tak to už bylo pozdě ↓ a teď z těch vesnic vedle sjížděly autobusy*

4. KŠ: *do jeskyně?*

5. PŠ: *no do té jeskyně na ten koncert ↓ a to prostě dyť to znáte to nemůžeš říct já jim nezahraju jako když tam přijede*

6. KŠ: *mám zmrzlý prstíčky zebe mistra zebe nehraje ↓*

7. PŠ: *to prostě nejde*

(smích publika a potlesk)

¹¹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/208522161600030#t=21m53s>

V této části použil Karel Šíp ironickou otázku (2.). Zdánlivě zesměšňuje svého hosta absurdním předpokladem, že by nevěděl o možném chladu v jeskynních prostorách. Navíc je možno vydedukovat, že houslistovi možné problémy s teplotou naznačovali i objednavatelé koncertu (navrhovali mu, aby si přijel vyzkoušet, zda je vše v pořádku). Otázkou tedy moderátor na Pavla Šporcla přímo útočí a naznačuje mu, že situaci neřešil příliš moudře. Svůj postoj zesiluje a podporuje mimikou a otočením se k divákům (ti pochopili, co naznačuje). Karel Šíp tedy předstíraně vyzdvihuje svoje vědomosti a vědomosti ostatních nad znalosti P. Šporcla, čímž maximalizuje svůj prospěch na úkor hosta (opačné využití maximy taktu). Host svůj špatný úsudek s předstíranou sebekritikou uznává (opačné využití maximy skromnosti) a připojuje, že totéž mu v podstatě řekli i organizátoři koncertu, kteří mu téměř vyčetli, že ho přece zvali na zkoušku. Pavel Šporcl však koncert odehrál, protože mu bylo trapné zrušit koncert kvůli své nevědomosti, když už přijelo tolik posluchačů. Karel Šíp se znovu vrátil k ironii a paroduje, jak by se mohl z hraní vymluvit (6.) – obrácené užití maximy taktu (maximalizují se náklady pro druhého). Šporcl jistě mistr v hraní na housle je, a proto je spojení slova „mistr“ a dětských výrazů komické. Pokud by se Pavel Šporcl chtěl omluvit, že nezahraje, jistě by nezvolil tuto slovní zásobu a také by pravděpodobně nemluvil sám o sobě jako o mistrovi (sebechvála – opačné využití maximy skromnosti). Tato výpověď je ironická právě vzhledem k předchozímu rozhovoru, protože se znovu naráží na to, že mu mělo být jasné, jaká teplota v jeskyni pravděpodobně bude.

4.2.1.8

Dalším hostem ve Všechnopárty byl zpěvák Bohuš Matuš, který se objevil v díle ze 13. 5. 2011¹². S ním Karel Šíp probíral jeho minulost, kdy se učil na kominíka a později studoval konzervatoř. Také si povídali o tom, že byl Matuš dříve označován za nástupce Karla Gotta. Průběžně se dostali k nešvarům a Bohuš Matuš se přiznal, že hodně pil a kvůli nové přítelkyni se snaží přestat:

¹² <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/211522161600018>

(12)

1. Bohuš Matuš: [...] *ale když to dlouho vydržím že že opravdu nebudu pít jako že nechci ↓
snažím se...*

2. Karel Šíp: *a teďka abstinujete?*

3. BM: *abstinuju ↓ no tak! občas si dám že jo (smích)
(smích publika)*

4. KŠ: *(smích)*

5. BM: *ale opravdu málo ↓*

6. KŠ: *málo ↓ (přikyvuje)*

7. BM: *malinko ↑*

8. KŠ: *máte to pod kontrolou (položí mu ruku na předloktí) jak jak říkají notorický alkoholici
mám to (smích publika) / pod kontrolou!*

Pokud se někdo snaží abstinovat, skutečně by neměl alkohol požívat, z tohoto důvodu pobavilo publikum i moderátora to, že Bohuš Matuš si občas malinko alkoholu dá. Matuš zde užívá sebeironie – naznačuje, že to, co o sobě říká, neplatí. Karel Šíp souhlasně přikyvuje tomu, že si dává „málo“ (6.), což je lze interpretovat jako vystupňování ironie. V doslovném významu souhlasí, pravděpodobně však skutečně myslí „hodně“. To je možné odvodit zejména díky následujícímu komentáři, kdy zmíní notorické alkoholiky (8.). Podle něj tedy každý notorický alkoholik tvrdí, že má vše pod kontrolou a neuvědomuje si, že tomu tak není. Opět tedy využívá významový opak, kdy vyjadřuje důvěru v to, že skutečně pije jen málo, oproti tomu si však divákům jasně dává najevo opačný názor. Šíp tím maximalizuje neschvalování druhého, dává Matušovi i divákům najevo, že mu nevěří.

4.2.1.9

Umělecké kruhy zastupuje i další z hostů, který se ve Všechnoparty objevil dne 16. 12. 2016¹³. Tím hostem byl kreslíř a karikaturista Štěpán Mareš. Předvádí způsoby, jak namalovat karikaturu některých politiků, dokonce přinesl karikaturu Karla Šípa. Povídají si o tom, jak dlouho trvá nakreslit komiks. Průběžně se dostanou k obrazům, které Mareš také

¹³ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/216522161600041>

kreslí, k oleji na plátně. Host si stěžuje, že nemá čas malovat, přestože má denně spoustu nápadů:

(13)

1. Štěpán Mareš: *já na to nemám čas vůbec* ↓

2. KŠ: *vystavovat nebo malovat?*

3. ŠM: *malovat* ↓ *nó*

4. KŠ: *tyhle obrazy*

5. ŠM: *vůbec protože fakticky jakoby ty lidi z toho hradu podhradí já nevím parlamentů a tak dále mně dávají tak zabrat časově že fakt na to nemám čas ale nápadů mám asi sto devadesát každé den ale nemám na to čas* ↑

6. KŠ: *jasně protože to je taková dobrovolná činnost jaksi nehonoraná* ↓ *možná potom když se vydraží takovej obraz* ↓ *a ty by šly teda! musím ti říct! kdyby byla dražba tvejh vobrazů...*

7. ŠM: *že jo?!*

8. KŠ: *olejo olejomalby* ↑ *no to by byla... to to bych sám šel! (smích asi dvou lidí z publika) / ne koupit* ↓ *podívat se kdo to koupí (smích publika)*

Ironii v této části rozhovoru nalezneme ve zdůvodňování toho, proč Mareš nemá na malování čas. Slovy, že mu dávají „*lidi z toho hradu a podhradí zabrat časově*“ (5.) neříká moderátorovi pouze důvod (politici mu dávají příliš mnoho příležitostí, aby je karikoval), ale zároveň nepřímou sděluje, že je spousta politiků, kteří se dobře karikují. Vzhledem k tomu, že Štěpán Mareš je znám jako autor ostře politicky kritického komiksu, je jasné, že je poznámka ironicky maximalizuje neschvalování politiků. Další příklad ironie nalezneme v poslední replice Karla Šípa (8.). Navrhuje svému hostu, aby své obrazy pro výdělek vydražil. Už jen poznámku o tom, že by sám moderátor šel na dražbu, by bylo možné vyhodnotit jako ironickou, pokud bychom věděli, jaký názor na malby Mareše má. Z publika zazněl smích asi dvou lidí, u kterých můžeme předpokládat, že se jim styl malování Mareše nelíbí, a proto jim připadá nápad návštěvy dražby nesmyslný. V takovém případě by se této výpovědi dal přisoudit opačný význam, čímž by maximalizoval neschvalování Marešovy práce. Jisté však je, že moderátorův dodatek, že by nešel nic koupit, jen by se šel podívat,

kdo něco koupí, ironický je, ovšem dvojznačně. Dá se opět zařadit ke škádlení – KŠ naznačuje, že se mu obrazy nelíbí, maximalizuje tedy neschvalování Marešovy práce, ale také neschvaluje počínání těch, kterým se jeho práce líbí natolik, že by si je koupili. Publikum jednu nebo druhou možnost ironie zaznamenalo a reagovalo smíchem.

4.2.2 Vzájemné ironizování moderátora a hosta

V některých dílech uvádí Karel Šíp téma nebo prvního hosta vtipem, stejně tak je tomu v díle ze dne 7. 10. 2008¹⁴:

(29)

Karel Šíp: potká se pražskej a brněnskej herec jo (usmívá se) / už to samo ↓ a ten brněnskej tomu pražskému říká: ty: víš co se o tobě říká? ↑ o tobě se říká třeba ty režiséři říkaj o tobě že s tebou je strašná práce ↓ ty seš prej primadona děláš hvězdu a nikdo s tebou skoro nechce dělat to se o tobě opravdu říká! a ten Pražák tomu Brňákovi říká víš co se říká o tobě? on říká to nevím ↓ nic ↓ (s výrazem lehkého opovržení)

Ve vtipu lze nalézt ironii na několika místech. Poznámkou, kterou moderátor do vyprávění historky přidává („už to samo“ = „copak v Brně jsou herci?“), napovídá, že vtipem by mohla být jen úvodní část vtipu. Historika je ironická vůči hostu (z pohledu Karla Šípa jako „Pražáka“, který se dívá na herce z Brna nadřazeně, podceňuje je - obrácené užití maximy skromnosti), zároveň však sebeironická, protože Miroslav Donutil jednak dlouhodobě působí v Národním divadle (je tedy dávno také „Pražák“), jednak patří mezi nejpopulárnější herce a televizní baviče; mezi publikem (hlavně ve věkové skupině, která představuje diváky Všechnoparty) je známější než Karel Šíp. Zároveň však M. Donutil nikdy nepřestal připomínat své herecké začátky v Brně, tudíž historika se ho přesto týká.

Na úvodní vtip odpovídá host, brněnský herec, Miroslav Donutil svou vlastní historkou:

¹⁴ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/208522161600030>

(30)

Miroslav Donutil: ale každopádně jsem taky potkal jednoho pražského herce když jsem sem přišel a ten mně řekl dokonce ještě větší invektivu ↓ to víš že divadlo se hraje dobře špatně a v Brně? ↑ (poklepává si rukou o opěradlo) já jsem mu na to řekl ať dělám co dělám já tě nemůžu napasovat ani do jedné té kategorie ↓

V této část je možno také objevit sarkasmus, a to na dvou místech. Prvním z nich je otázka onoho pražského herce. Je jasné, že dotyčný snad tazatel ví, že Miroslav Donutil je z Brna, a nepřímou mu říká, že herecký styl brněnských herců je tak špatný, že je mimo běžné kategorie hodnocení. Fiktivní tazatel útočil na Donutilovu pozitivní tvář, jde o obrácené užití maximy skromnosti, otevřené neschvalování Donutila jako dobrého herce, jde tedy o ironii vystupňovanou jako sarkasmus. Poklepáváním si na opěradlo dává Donutil najevo, že mu je jasné, o co pražskému herci šlo. Druhým případem sarkasmu je Donutilova reakce v tom smyslu, že tazatelovo herectví je zcela mimo zmíněné kategorie, tj. je ještě horší než brněnské. Jde o obrácené užití maximy skromnosti, otevřený útok na pozitivní tvář fiktivního tazatele, který v tomto dialogu funguje jako zástupce „Pražáků“ vůči brněnské konkurenci. (Donutil tedy svou odpovědí tazatele tzv. „usadil“ a jeho jazyk těla dává najevo, že je na to, i když třeba jen předstíraně, hrdý.)

4.2.3 Ironie vůči moderátorovi

V předchozí kapitole bylo zmíněno, že někteří hosté se ve Všechnopárty objevují vícekrát a moderátor s nimi často naváže na předchozí rozhovor. Tato návaznost se objevila také u Tomáše Kluse, kdy na téma princů z první návštěvy navázal Karel Šíp v dalším díle ze dne 2. 12. 2016.¹⁵

(14)

1. *Karel Šíp: vy jste si zahrál dost ňáký ty prince ↓ že jo ↓*

2. *Tomáš Klus: no díky vám ↑ díky vám ↑*

3. *KŠ: díky mně?*

¹⁵ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/216522161600039>

4. TK: jistě ↓
5. KŠ: že o tom nevím ↓
6. TK: vy máte nejlepší castingovku já když jsem tady byl poprvý u vás ...
7. KŠ: tak co?
8. TK: tak jsem si řek že bych si chtěl zahrát prince ↑
9. KŠ: mně jste to řek tady?
10. TK: no vám jsem to řek ↓
11. KŠ: já jsem to nikomu dál neřek ↓
(smích publika)
12. TK: ono se to točí celý jo ↓ pak se to vysílá právě v tý televizi ↑
13. KŠ: děkuju Tomáši ↓ (přikyvuje)
(smích publika)
14. TK: néé to / já vám rád jako tyhle věci...
(smích publika)
15. KŠ: a ono se to rozneslo
16. TK: a to se rozneslo ↓ a vlastně asi tejdén potom co se to odvysílalo ↓ tak: jsem byl přivolán na kásting a tam jsem byl nakástován teda do role prince ↓
17. KŠ: ano ↓ to je hezký ↑
18. TK: to bylo pěkný ↓ krásný ↓
19. KŠ: pak jste si jich stříhnul několik?
20. TK: pak jsem si stříhnul ještě jednoho ↓
21. KŠ: Tři bratři?
22. TK: Tři bratři ↓
23. KŠ: tam jste nó ↑
24. TK: jenom jednoho jsem tam hrál ↑ (smích publika)
25. KŠ: no jasně ↑ (smích KŠ, TK i publika) ještě abyste hrál všechny tři bratry ↑ (se smíchem, utírá si oči) // alé tak jsem si tak jako říkal ↓ mě to nenapadlo když jsem vás viděl na plátně ↑ že @ na tom mám nějakej nákej podíl ↓
26. TK: (souhlasně kýve) já to zapomněl dát do titulků ↓ Tomáš Klus díky Karla Šípa ↓
(rukou naznačuje titulky)
(smích publika)

27. KŠ: *mně nejde o titulky* ↓ *myslel jsem procenta* ↑ (*smích KŠ a publika a potlesk*) // *princové se vám přejedli jako?*

28. TK: *nó ne tak já jsem hrál dva jako* ↓ *tím se nepřejíte že jo* ↓

29. KŠ: *no jasně:* ↓ *jasně:* ↓ *to se nepřejí* ↓

30. TK: *ale je fakt že bych si já bych si jako... já bych si rád zahrál nějakou vážnou roli* ↓

31. KŠ: *teďka to tady řekněte a uvidíte ten frkot!* (*smích publika*) *co byste... já vám nahraju co byste si tak rád zahrál Tomáši?*

32. TK: *ale tak víte Karle...*

33. KŠ: *nějakýho záporáka?*

34. TK: *záporáka!*

Mimo navázání na téma z předchozí návštěvy můžeme v tomto rozhovoru opět nalézt ironii, nebo spíše opět škádlení. Jako ironii je možno označit poděkování ve druhé replice. Klus nadneseně převádí všechny zásluhy za svůj úspěch v získání role prince na Šípa. Ten na nadsázku přistupuje a své zásluhy dále zveličuje tím, že si řekne o podíl (25. a 27.); to je sebeironie a obrácené užití maximy skromnosti a maximy taktu. Klus v komunikační hře pokračuje a ve (26.) přehnaně podceňuje sám sebe (uplatnění maximy skromnosti); ironie vůči KŠ se signalizuje právě tímto přeháněním.

Je jasné, že Šíp zná vliv televizního vysílání, Tomáš Klus ho však škádlí tím, že mu ho vysvětluje (12., 15.), zdůrazňuje tak samozřejmou věc jako něco velmi důležitého, což je ironické. Protože se publikum zasmálo, můžeme odhadnout, že toto škádlení také zaznamenalo. Reakcí moderátora je poděkování, přestože je v takové situaci neočekávané, protože bylo v podstatě poukázáno na nějakou jeho neznalost. Toto poděkování je tedy možné označit spíše za významový opak, protože za něco takového člověk zpravidla neděkuje.

Dalším případem ironie v tomto rozhovoru je využití slovesa *stříhnul* v jeho hovorovém významu. V 19. replice Šíp doslovně podceňuje námahu, kterou musel Klus při natáčení vykonat. Stejně tak svou námahu podceňuje Klus, když stejným slovem odsouhlasí, že si zahrál ještě jednoho prince (20.). Ve 24. replice zdůrazňuje Klus, že si zahrál pouze jednoho prince. Možné by to sice bylo, kdyby hrál trojroli, ale vzhledem k tomu, že v dané pohádce trojrole není, je jasné, že hrál pouze jednoho. Klus tedy zdůrazňuje samozřejmost jako něco důležitého. Šíp mu svou reakcí dává najevo, že je to naprosto jasné. Šípova

odpověď (25.) by se však dala označit za ironickou, protože by tím mohl mínit, že trojrole by pro Kluse byla příliš náročná. Podceňuje tedy jeho schopnosti. V následující replice (27.) Šíp využitím hovorového slova „přejedl“ naznačuje, že už si Klus zahrál hodně princů. Vzhledem k tomu, že se již bavili o tom, že hrál jen dva (20.), je jasné, že přehání. Klus mu počty připomene, a dodává, že se hraní princů nikdy nepřejí (28.). Bylo by možné říct, že se tím snaží získat další roli prince a že tedy věří Šíповým zásluhám na získání těch dvou, případně, že si z těch zásluh dělá legraci. Šíp sice doslovně souhlasí, intonací však dává najevo, že to nemá být bráno vážně. Pravděpodobně chce říci, že po dvou zkušenostech se těžko odhaduje, jak moc se taková role „přejí“. Naznačuje tedy, že Klus nemá dostatek zkušeností, čímž snižuje jeho chválu. Také by bylo možné říci, že si z Kluse dělá legraci, protože se princové hrají jen do určitého věku, poté herci přecházejí na role králů.

4.2.3.1

Proti moderátorovi namířil svou ironii také Miroslav Donutil dne 7. 10. 2008¹⁶, a to ve chvíli, kdy mu odpovídal na otázku, jakým způsobem si připravuje historky, kterými je proslulý:

(15)

1. Karel Šíp: ale ty kromě toho a každéj to samozřejmě ví kromě skvělejších divadelních a filmových rolí jsi @ se zavedl taky jako vypravěč historek ↓ jo ↓ to by mě zajímalo @ do jaký míry protože už ti jich hodně došlo hodně jsi toho navyprávěl jak ty jako to zpracováváš? tu novou jako ↓ jdeš tomu nějak naproti ↑ a pak si to v hlavě rovnáš jako a říkáš si to by mohlo jít na jeviště když to trošku poupravím ↓ yhledáváš ty situace z kterých by mohla být nějaká historka?

2. Miroslav Donutil: to víš já ti to řeknu a za 14 dní... (mluví výsměšným tónem, mávne rukou místo pokračování; poté se směje)

(smích publika i KŠ)

¹⁶ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/208522161600030>

Jak již bylo řečeno, v tomto případě je ironie otočena přímo vůči moderátorovi. Odmítnutím odpovědi M. Donutil předstírá, že Karla Šípa považuje za konkurenta ve vyprávění historek, tím mu ve skutečnosti škádlivě lichotí (nepřímé užití maximy taktu, maximalizace prospěchu pro druhého). Následně ovšem své „tajemství“ prozradí, tedy kooperuje a uplatní maximu shody. To, že směje i moderátor a diváci, ukazuje, škádlivě ironické jednání bylo adekvátně rozeznáno.

4.2.3.2

Vůči moderátorovi použije ironii i Petr Vacek, který se v průběhu následujícího rozhovoru s Ester Ledeckou (6) zapojí do hovoru ještě jednou:

(16)

1. KŠ: *víte co já vám něco řeknu ↓ víte co já jsem v životě na tom... no možná jsem jednou na tom stál a protože jsem nepochopil ten princip že prostě nohy jdou jinam a tělo jde jinam ↓ @ (smích několika lidí z publika) že to tak nějak jako? jó! no nohy máte dolů a tělo jste bokem (předvádí to) nebo jako prostě jednou jsem z toho spadnul a @ končil jsem jako jo ↓ ale...*

2. EL: *a to teď mluvíte vo prkně?*

(smích publika a potlesk)

3. KŠ: *teďka mluvím... // a co jste si myslela?*

4. EL: *no já nevím ↓ mně se ještě nestalo aby mi šly nohy někam někam a tělo někam jinam ↑*

5. KŠ: *to snad je princip toho prkna ne? (smích publika) tak jako: ...*

6. PV: *a nebyly to vodní lyže ↑ Karle nakonec? (nakloní se k němu, poklepe mu na ruku)*

(smích publika)

Svou poznámkou (6.) navazuje Vacek rozhovor 6, ve kterém mu Šíp dává najevo, že sportu nerozumí. Podle Vackova názoru rozumí sportu oba stejně. Vzhledem k tomu, jak Karel Šíp popisuje svou zkušenost ze snowboardingu (sebeironie, „shazování“ sebe samého), nahrává svému hostu k tomu, aby mu řekl, že sportu nerozumí. Opět to však není řečeno přímo, ale tento význam nalezneme až ve chvíli, kdy hledáme skrytý význam. Pokud je tento význam objeven, je možno říci, že ironie spočívá v maximalizaci shody mezi oběma debatujícími, jelikož tato shoda je založena na neznalosti. Nikdo si nepřeje být srovnáván

s někým, o kom si myslí, že nic neví. Tento význam pravděpodobně našli i diváci v sále, protože se smáli.

4.2.4 Sebeironie

Sebeironie byla v analyzovaných rozhovorech již vícekrát zmíněna, v této kapitole budeme jen upozorňovat na zvlášť nápadné příklady. Již několikrát se zde objevil rozhovor s Tomášem Klusem a ještě v další části rozhovoru 2 objevíme další příklad ironie, konkrétně sebeironie, kdy Tomáš Klus ironizuje sám sebe. Téma rozhovoru se stočí k tvorbě. Povídají si o tom, že Klus nadále tvořil, přestože si to během pauzy zakázal, a po pauze zjistil, že má dostatek písniček pro novou desku. Rozhovor poté pokračuje takto:

(18)

1. Karel Šíp: *takže vy jste tvořil ne že né ↓ / vy jste si to zakázal ↓ ale ty záказы jste si překračoval ↓*

2. Tomáš Klus: *ano ↓ a tento příběh je pravdivý (smích KŠ) protože mi ho vyprávěl sám T. Taxis / Taylor*

3. KŠ: *tak počkejte ale tak jako vy samozřejmě (TK si schová obličej do dlaní a vrtí hlavou) co?*

4. TK: *se ustříhaj / se ustříhaj (smích části publika)*

5. KŠ: *teď jste neřek nic*

6. TK: *no jsem dokončil fór kterej vlastně nebyl fórem (smích části publika)*

7. KŠ: *já jsem se taky nesmál ↑ (smích publika a potlesk)*

8. TK: *a teď jsem... já vím právě! já se v tom teď taky rejpu!*

9. KŠ: *no jasně / to je nejhorší když se v nepovedeným fóru začnete rejpat ↑*

10. TK: *tak děkuju že mi pomáháte ↓ (smích KŠ a publika)*

Klus ví, že se pokusil dokončit vtip, ale nevyšlo mu to a než by počkal, že ho na to někdo upozorní, raději to zmínil sám. K vyjádření mu nejprve slouží gesto, které podpoří

slovy „se ustříhaj“ (4.). Naznačuje tím, že stříhači budou mít hodně práce s jeho projevem, přehnaně tím maximalizuje neschvalování sebe samého; je tedy jasné, že podle sebe samého řekl nesmysl. Část publika tuto sebeironii zaznamenala. Tímto prohlášením by se mohl ubránit tomu, aby byl ironický moderátor, namísto toho však pokračuje v sebekritice (6.), čímž nahraje moderátorovi. Karel Šíp totiž hosta škádlí, nejprve mu odsouhlasí, že žádný vtip neřekl, když mu řekne, že se nesmál (7.). Následně mu naznačí, že neměl v rozboru nepovedeného vtipu pokračovat (9.). Místo, aby zabránil Klusovy v neschvalování sebe samého, podpoří ho v tom. Na tuto poznámku Klus opět reaguje ironicky, využije významového opaku. Děkuje totiž moderátorovi za pomoc, přestože je jasné, že mu nepomohl a že tedy nemá za co děkovat (10.). Navíc k sebeironii Tomáš Klus použil tento vtip, aby poškádlil Karla Šípa. „*Tento příběh je pravdivý, protože mi ho vyprávěl sám T. Taxis Taylor.*“ (2.) je část textu ve své době populární písni skupiny Rangers (původně T. Texase Tylera *The deck of cards* z roku 1948¹⁷), se kterou KŠ před lety spolupracoval jako moderátor. Šíp narážku akceptuje, zasměje se. Celkově však mezi (3.) a (4.) dochází k nedorozumění, rozhovor se přerušuje. Klus se snaží situaci napravit tím, že kritizuje sám sebe (6., 8.), Šíp se ke kritice připojuje, tj. doslovně otevřeně útočí na negativní tvář Kluse, resp. maximalizuje neschvalování jeho promluvy. Intonačně však přehnanost své kritiky zdůrazňuje, proto lze mluvit o ironickém škádlení.

4.2.4.1

Dne 27. 1. 2017¹⁸ byl hostem Všechnopárty herec Marek Taclík:

(19)

1. Marek Taclík: ----- jsem začínal jako kulisák @ tam jsem ----- na DAMU tu jsem vystudoval
2. Karel Šíp: kde jste začínal jako kulisák? ↑
3. MT: v Ústí nad Labem
4. KŠ: já vás nerad opravuju ale dost @ nesrozumitelně šumlujete a to s tím jste udělal DAMU? s tímhletem? (s vážnou tváří, pokyvuje rukou; smích publika)

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=9OXLcUbkgFg>

¹⁸ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/217522161600003>

5. MT: ano ↓ (stydlivě přikývne)
6. KŠ: Pavel Liška říkal že ho to vodnaučovali nějaký šumlování ↓ / ale on dělal JAMU to je něco jinýho, že jo? (stále stydlivě přikyvuje)
7. MT: to je sice něco jinýho ale jsme dva herci...
8. KŠ: ano
9. MT: kteří jsou za příklad na obou školách že i herec kterýmu není vůbec rozumět se může této profesi věnovat (smích) a / protože my se s Pavlem už několik let touto profesí živíme ↑
10. KŠ: ano ano
11. MT: já vím že Kluse kterýho nechtěli na tu školu vzít protože mu není rozumět... ↑
12. KŠ: Kluse? ↑
13. MT: ano ↓ Tomáše Kluse nechtěli vzít že mu není rozumět tam seděl Michal Pavlata a říkal podívejte se Taclík hraje v Činoherním klubu stojí se na něj fronty ↑ vemte ho (smích) a my s Pavlem Liškou máme takovej plán ↑
14. KŠ: ano
15. MT: zatím jsme nesehnali nikoho kdo by nám to zaplatil ale chceme udělat psychologickéj film kde bude kde budeme jen my dva budem mít dvouhodinovej dialog... (smích) a celý
16. KŠ: titul titulky! (ukazuje rukou)
17. MT: přesně tak! (smích)
18. KŠ: to mě hned napadlo (smích, plácne se do čela)
(smích, potlesk)
19. KŠ: potkali jste se už vůbec někdy před kamerou třeba s Pavlem jako že byste nějakej aspoň kratší dialog spolu vedli? ↑ hráli jste spolu něco? ↑
20. MT: hráli jsme spolu dvakrát naposledy v pohádce Anděl Páně dvě ↑ která myslim právě končí v kinech (smích)
21. KŠ: možná že ještě ne ↑
22. MT: a: teda ani jednomu nám tam není rozumět ale na rozdíl ode mě se Pavlovi smějou
23. KŠ: já jsem to teda ještě neviděl čili ↓
24. MT: tak to se taky zasmějete ↑ / nevím proč ale tak ↑ hráli no a právě proto že nám není rozumět tak jsme dostali tenhle nápad protože jednou jsme se takhle bavili vedle seděl Ivan Trojan a říkal kluci promiňte já vás poslouchám půl hodiny a já vůbec nevím o čem se bavíte ↑ (nešťastně se chytá za hlavu)

(smích)

První ukázkou ironie předstíraně útočné je otázka: „*A to s tím jste udělal DAMU? S tímhletem?*“ (4.) Moderátor dává najevo, že mu připadá nemožné, aby Taclík se svou výslovností vystudoval divadelní akademii. Tato ironická otázka se dá označit za útok na hostovu negativní tvář, protože Taclík výslovnost a užívání jazyka vůbec je jedním ze základních předpokladů výkonu herecké profese; k tomu přistupuje zpochybnění jeho studia. Šíp zde tedy také maximalizuje neschvalování druhého, což by za normálních okolností bylo vrcholně nezdvorné. Protože však jde o komunikační hru, Taclík na tuto kritiku předstíraně přistupuje a sebeironicky řekne, že je příkladem herce, kterému není rozumět, přesto se však hraním živí (9.). Dává tak najevo, že o svém problému s výslovností ví a že ho Šíp ve skutečnosti neuráží. Tentýž případ se objevuje i v následující části rozhovoru, kdy se mluví o Tomáši Klusovi. Marek Taclík vypráví historku, ve které je na něj poukazováno jako na špatně mluvícího, ale oblíbeného herce. V obou případech pak Taclík využívá sebeironii tím, že přehnaně neschvaluje sebe samého. Devátá replika však nezahrnuje pouze samotného mluvčího, ale také herce Pavla Lišku, nejedná se tedy pouze o sebeironii, ale také o ironii vůči nepřítomnému objektu. Není podstatné, jak by na tuto poznámku Liška reagoval; je však o něm známo, že na veřejnosti často ironizuje sám sebe. Vzhledem k následující historce (15. – 17.) je pravděpodobné, že by se sebeironicky přidal. Plán na vytvoření psychologického filmu, ve kterém Taclík a Liška povedou dvouhodinový dialog s titulky, je samozřejmě absurdní a nereálný. Tuto sebeironii i ironii vůči nepřítomné osobě ocení jak diváci, tak moderátor; ten neschvalování dokonce zesiluje poznámkou, že ho ty titulky ihned napadly. Pozice M. Taclíka jako terče sebeironie i ironie dalších mluvčích je dále utvrzena replikou replikou, kdy Ivan Trojan po půlhodině naslouchání rozhovoru mezi Markem Taclíkem a Pavlem Liškou řekne, že vůbec netuší, o čem se ti dva baví (24.).

V průběhu rozhovoru se Karel Šíp Taclíka ptá, zda má nějakou vysněnou roli. MT v duchu předchozí sebeironie odpovídá:

(20)

1. MT: já jsem žádněj hereckej sen nikdy neměl @ nebo nebo vlastně kecám ↓ mám ↓ němou němou roli ↓

(smích publika)

2. *KŠ: němou roli?*
3. *MT: němou roli ↓*
4. *KŠ: jako hrát němýho? ↑ jo?*
5. *MT: no já bych byl srozumitelnější než když mluvím ↓*
(smích publika a KŠ)

Opět se tedy sebeironicky vrátil k předchozí debatě o špatné výslovnosti, což ještě podtrhne poznámkou, že by byl srozumitelnější, než když mluví. Stejně jako u (19) přehnaně kritizuje svou výslovnost.

Výše bylo zmíněno, že se někteří hosté objevují ve Všechnopárty vícekrát a často pak navazují na téma z předchozího hovoru. Někdy se také stává, že na dané téma naváže Šíp i s jiným hostem. To se stalo také s Taclíkem, kdy Šíp navázal na rozhovor s Klusem o získání role prince (14). Šíp Taclíkovi říká, že má šanci svou vysněnou roli získat a stejně jako v rozhovoru s Klusem zveličuje své zásluhy, respektive zásluhy Všechnopárty, na získání role:

(17)

1. *Marek Taclík: rád bych hrál blbého vraha ↓*
2. *KŠ: to si nemyslete to tady stačí říct takovýhle přání ↓ a druhý den vám volaj ↑ režiséři jestli máte ještě něco tak to řekněte ↑*
3. *MT: to takhle funguje?*
4. *KŠ: Klusovi se to tady takhle splnilo ↓ nehrál nikdy prince má DAMU! a toužil zahrát si prince ↓ a podívejte už hrál asi dva!*
5. *MT: já bych já bych strašně rád hrál prince ↓*

V 5. replice je možno vidět ironické podporování této myšlenky a tedy uznávání Šípových zásluh (hyperbolizování maximy souhlasu). Taclík předstírá, že Šípovy zásluhám věří, a proto své přání skutečně prozradí, repliku lze tedy považovat za ironii vůči moderátorovi. Vzhledem k tomu, že si Taclík v 1. replice přál hrát blbého vraha, náhlý obrat k roli prince ukazuje, víra v Šípovy zásluhy je jen předstíraná (nesmyslné přání), ve skutečnosti tedy jeho promluva moderátorovy zásluhy zpochybňuje.

4.2.4.2

Během rozhovoru s Markem Taclíkem se objevil také problém s váhou, který má Taclík kvůli roli horníka, na niž se připravuje. Podobné osobní, ale pro veřejně vystupující osoby důležité téma se objevuje i v navazujícím rozhovoru s dalším hostem, zpěvákem Markem Ztraceným. S ním Šíp mluví o rovnítkách, která má Ztracený nové. Hovorem o tomto tématu se dostanou zpět k tématu váha, a dokonce i k tématu výslovnost. Marek Taclík zde do jejich dialogu vstupuje, a i když myšlenku nedopoví, sebeironicky se vrací k tomu, že mu občas není rozumět. Myšlenku za něj dokončí Karel Šíp; naváže na Taclíkem vyslovené přání hrát němého:

(21)

1. *Marek Ztracený: ale podezírám paní doktorku že to udělala špatně* ↑

2. *KŠ: jakto?*

3. *MZ: protože to mám měsíc a vůbec to nebolí! a mně všichni říkali hlavně říkali zhubneš pět kilo* ↓ *protože to strašně bolí vůbec nemůžeš jíst* ↓

4. *KŠ: jo po rovnítkách se hubne?* ↑

5. *MZ: já přibral dvě* ↑ *já vůbec nevím* ↑

6. *KŠ: (k Marku Taclíkovi) po rovnítkách se hubne!*

(smích publika a potlesk)

7. *MT: (zamýšlí se) no já si... já si ale myslím teda že: kdybych já si dal rovnítku... tak to můžu rovnou...* *(smích)*

(smích publika a potlesk)

8. *KŠ: tak už jenom němýho tím pádem že jo?* ↑

(smích publika)

Jak již bylo řečeno, jedná se u M. Taclíka o sebeironii jako v předcházejících dvou ukázkách (19, 20). Podnět k tomu dává Karel Šíp, je i Šíp, když se při zmínce o hubnutí otočí na Taclíka (6.) Tuto neverbální připomínku bychom také mohli označit za předstíranou maximalizaci neschvalování druhého.

4.2.4.3

Sebeironii nalezneme také v díle ze dne 28. 10. 2016¹⁹, kdy se v pořadu objevil režisér Tomáš Vorel. Povídali si o novém filmu, který T. Vorel natočil. Postupně se také dostanou k tomu, jak se Tomáš Vorel k režii dostal. Odpovídá, že první snímky točil už jako malý, když točili rodinné snímky:

(22)

1. *Tomáš Vorel: tenkrát byla Admira (kamera) na klíček ↓ ta se takhle natáhla ↑ (předvádí)*
2. *Karel Šíp: to já si pamatuju ↓ (přikývne)*
3. *TV: pamatujete ↓*
4. *KŠ: no samozřejmě ↓*
5. *TV: tak vy taky pamatujete něco že je ↓ / pamatujete Lídu Baarovou? (otáčí se na židli a rukama si tře o nohy; smích publika a potlesk) // né to to mě jen tak napadlo ↓*
6. *KŠ: jó to vás tak napadlo*
7. *TV: abych byl taky vtipnej ↓ trošku ↓ (smích publika)*

Host sebeironicky zdůrazňuje svůj věk, následně však ironizuje i moderátorův vyšší věk, vůči němu však přehání (obrácené užití maximy taktu). Že jde o přehánění, ukazuje otázka, zda Karel Šíp pamatuje Lídu Baarovou (v českém prostředí jsou známé její filmy z 30. a 40. let). Tuto otázku je možné charakterizovat jako ironickou hyperbolu. Následně host sám prozrazuje, že šlo o záměr. Karel Šíp na komunikační hru přistupuje, předstírá, že se ho otázka dotkla. Publikum hru ocenilo potleskem.

4.2.5 Spolupráce na škádlení

Herci jsou častými hosty a, jak již bylo zmíněno, byl hostem také Petr Vacek, který se snaží žít ekologicky. Toto zaměření Karla Šípa zaujalo, a tak se rozhovoru točil převážně kolem toho, jak (údajně) vypadá ekologické snažení P. Vacka v praxi. Probíráno bylo šetření vodou:

¹⁹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/216522161600034>

(23)

1. Petr Vacek: [...] mě strašně baví šetřit vodou já to miluju! žena už z toho...

2. Karel Šíp: se nemejete?

(smích publika)

3. PV: meju ale já třeba když se umyju já to nevypustím

4. KŠ: tu špinavou vy to nevypustíte?

5. PV: já to беру do kýblu já tím splachuju ty bobky svoje (smích publika) mě to hrozně baví

6. KŠ: a v první kategorii bydlíte? nebo ↑ (smích publika) / nebo ňáká čtyrka?

7. PV: já bydlím ve svém máme čtyry hvězdičky na baráku ↓

8. KŠ: fakt jo?

9. PV: mě to hrozně baví no ↓ ale:

10. KŠ: vás baví vzít z vany tu tu ten špinavej hnusn...

11. PV: ježiš já zas nejsem tak špinavej aby tam plavaly ňáký prosím (smích KŠ) vás ropný skvrny ↑ vy děláte jak kdybych byl nějaký // přes tejdén bezdomovec a v neděli si spláchnu nebo co? (smích KŠ)

(smích publika a potlesk)

12. KŠ: (smích, otírá si slzy) to to to se neprojeví nikde

13. PV: ale nejsem z vany ↓ ještě mám na dvorku sud

14. KŠ: no

15. PV: tam chytám dešťovou vodu

16. KŠ: ano a co s ní děláte?

17. PV: naberu do kýble a jdu na záchod přejdu přes kuchyň a tam to spláchnu ten záchod

18. KŠ: fakt jo? (žmoulá si ruce)

19. PV: je to výborný ↓ žena to teda nemá ráda že jako hrozně nacamrám

(smích publika)

20. KŠ: nosit dešťovku! dešťovku nosíte ↑

21. PV: dešťovku! ne žížaly! dešťovou vodu tam nosím

22. KŠ: není lepší rovnou kakat na zahradě?

(smích publika a potlesk)

23. PV: (dělá, že o tom přemýšlí)

24. KŠ: nenadřete se tolik s tou dešťovkou a to...

(smích publika)

Celá pasáž představuje škádlení mezi moderátorem a hostem. Host evidentně přehání, popisuje praxi, která by v realitě byla značně výstřední. Karel Šíp předstírá, že jeho přehnané líčení bere doslova, dokonce mu udílí rady. Na straně Vacka jde o sebeironii pomocí ironické nadsázky, u Šípa o přehnané užití maximy souhlasu (vyjadřuje maximalizovaný souhlas s adresátem). K rozeznání ironické komunikační hry na obou stranách napomáhá intonace obou komunikujících. Otázkou na druh bydlení (6.) Karel Šíp obráceně využívá maximu taktu (pokud by ho skutečně považoval za chudého, takovou otázku by nepoložil), Vacek jeho narážku odmítá, ovšem opět přehnaným způsobem (čtyřhvězdičkový může být hotel, ne bytový dům), tj. touto formou přehánění host sám sebe ironizuje. Podstatou škádlení na obou stranách je ironická nadsázka.

Publikum škádlení chápe a reaguje smíchem a potleskem.

4.2.5.1

Ve stejném díle jako sportovkyně Olivová (8) byl hostem také veterinář, který sám sebe označuje jako „psího psychologa“, Alexander Skácel²⁰. Po celý rozhovor Karel Šíp působí dojmem, že psí psychologii nevěří, a i když se snaží pochopit ji, nebere ji úplně vážně. Proto velkou část rozhovoru svého hosta škádlí a host mu to vrací. Průběžně se dostanou k rozlišení charakteru psa nebo kočky Skácel říká, že ho zjišťuje pomocí „napojení se“ na ně:

(24)

1. Karel Šíp: vy jdete po ulici ↓ a vidíte psa ↓ a vy hned poznáte ↑ jestli to je já nevim hysterik nebo nebo nebo melancholik ↑ nebo introvert extrovert

(smích publika)

2. Alexander Skácel: neřekl bych že hned ale když se trošinku napojím na jeho podvědomí nebo vidím pár pár gest řeč těla toho psa nebo kočky tak...

3. KŠ: vy se umíte napojit? (dívá se překvapeně)

4. AS: někdy ano ↓

5. KŠ: navážete kontakt i s cizím psem?

²⁰ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/216522161600032>

6. AS: někdy ano ↓
7. KŠ: jako v parku třeba?
8. AS: jo! musím se soustředit
9. KŠ: jak to děláte pane doktore?
10. AS: zavřu oči třeba ↓ znehybním se ↓ napojím se na něho ↓ (smích)
(smích publika)
11. KŠ: (směje se) vy zavřete voči? (nevěřicně) a tam jde třeba nějaká panička se psem jo:?
a teďka vy zkameníte zavřený voči (předvádí to) a vona NEVÍ že vy se napojujete na jejího
psa
12. AS: né / to nesmí vědět
13. KŠ: ona to dokonce NESMÍ vědět!
14. AS: nesmí to vědět
15. KŠ: vidí jenom chlápka kterej stojí ↑ má zavřený voči... ↑
16. AS: a je za keřem schovanej
17. KŠ: cože?
(smích publika)
18. AS: je schovanej za keřem (smích publika a potlesk) // no když zavřu oči ↓ a bude to
doga ↑ tak...
19. KŠ: čili vy kolikrát si takhle za keřem čiháte ↑ v parku ↑ až jde někdo abyste se napojil
na dogu třeba?
20. AS: ano ↑
21. KŠ: no a co vám to přináší jako ↑ řekněte mi tak jako co najednou vám tak jako ↑ já to
neumím tak říct ↓ co jako jde dogu ↓ a teďka vy už znáte její psychologii? třeba ↓ co?
22. AS: no snažím se na ni napojit a být tou dogou ↓ (smích publika) / jako se vměstnat do
její psychiky a napojit se na ni ↓
23. KŠ: a k čemu vám to je pane doktore tohleto jako? že najednou vyskočíte zpoza křoví a /
opřete se tlapkama vo paničku? (předvádí rukama) nebo? (smích)
24. AS: to je dobrý nápad! to je dobrý ↓ to musím vyzkoušet! nejlépe hned zítra! (smích
a potlesk)
25. KŠ: já se snažím dopátrat jako prostě v čem tkví ta psí psychologie! rozumíte ↑ čili: čili:
děláte to často? tak vy jste veterinář máte svoji ordinaci ne?
26. AS: ano

27. KŠ: *tam se napojujete snadno* ↓ *že jo?*
28. AS: *@ tam je to jednodušší samozřejmě protože jsem ve svém prostředí ale to zvíře není ve svém prostředí / takže ideální je to právě mimo tu ordinaci* ↓
29. KŠ: *mimo ordinaci ani v parku není ve svém prostředí* ↓
30. AS: *no tak když tam chodí třeba každý den tak jo ale já ne!*
31. KŠ: *ano ano* ↓ / *čili nejlíp by bylo @ jít k tý paničce domů rovnou ne?*
32. AS: *to je úplně ideální (smích)*
(*smích a potlesk*)
33. KŠ: *a tam se napojit*
34. AS: *na pejska*
35. KŠ: *no jasně* ↓ *jasně* ↓ ...

Skácel začíná odpovídat jen s lehkou nadsázkou, přistoupí však na hraný a přehnaný údiv na straně moderátora, kdy ho Šíp předvádí, jak stojí v parku se zavřenýma očima a psychicky se napojuje na psa (11., 22.). Sám následně přehánění stupňuje sotva reálným popisem svého chování (12., 16.), očekávatelného spíše u devianta, navíc sám sebe přirovnává ke psu. Nevysloveného tématu „deviant v parku“ se moderátor chopí a zahrnuje do „psychického napojování“ i případné majitelky psů; na tomto už otevřeném zesměšnění (obrácené využití maximy taktu) se A. Skácel podílí (31. - 34.). Neváhá souhlasit s tím, co moderátor nepřímou sděluje, totiž že psí psychologie je hlavně nástrojem seznámení s majitelkou psa; výraz *napojení* získává v závěru rozhovoru téměř lascivní význam. Opět se zde pracuje s ironickou hyperbolou; ta však je v tomto rozhovoru extrémní. Zatímco v jiných případech přehánění nevyústilo v úplné zesměšnění hosta a jeho oboru, zde tomu tak je.

4.2.5.2

Dalším hostem po Alexanderu Skácelovi je herečka Klára Melíšková, se kterou si Karel Šíp povídal o loutkovém divadle:

(25)

1. KŠ: *když jste tady byla naposled je to nějaký tři čtyři roky* ↓ *tak jsme mluvili vo tom že vy vlastně máte vystudovanou @ loutkárnou*

2. Klára Melíšková: loutkářnu
3. KŠ: *že jo nemáte někdy absták po tý loutkařině?*
4. KM: moc ne:
5. KŠ: *že byste dětem doma zahrála ↑ kašpárka*
6. KM: *to hraju to to občas takhle jako blbnem a hrajem že oživujem ty předměty různě já mám ještě malý neteře takže tam eště tam eště tam eště si jako přijdu na svý (smích)*
7. KŠ: *hrajete loutkový diva...?*
8. KM: no: *no: tak jako oživuju předměty ↓*
9. KŠ: *jak oživujete předměty? já tomu nerozumim (dá si ruku k puse)*
10. KM: *no jako že něco vezmu vezmu třeba kus hadru a začnu mluvit jako prostě něco z toho jako udělám ↓ nebo oni mají takový plyšový zvířátka ↑ tak já je takhle vezmu ↑ takhle je začnu mačkat ↑ a takhle s nima začnu to: začnu měnit hlasy a takhle začnu hrát nějakou situaci a oni úplně koukaj (smích) a teto ještě*
11. KŠ: *a to jako nečekaně jo? nebo řeknete ted' bude představení? ted'ka bude o Šmidrovi ↑ / ne ne*
12. KM: *ne ne nečekaně nečekaně ↓ takový spíš ujetý příhody ale nechtějte po mně nějakou! (se smíchem) vyprávět já už vám to vidím na očích! (smích)*
13. KŠ: *sama od sebe prostě ↓ takhle začnete*
14. KM: *jo, jo*
15. KŠ: *a máte to často tyhlety...?*
16. KM: *záchvaty! (se smíchem)*
17. KŠ: *(otočí se na Skácela a rukou kývne směrem k Melíškové) že byste se napojil pane doktore ↓*
18. KM: *já jsem na to myslela!*

V této části rozhovoru se objevuje jak ironie vůči hostu, tak sebeironie na straně Melíškové. Když se Karel Šíp ptá: „A máte často tyhlety...?“ (15.), nedořekne a sama Melíšková dodá „záchvaty“ (16.), je jasné, že sama sebe zesměšňuje (obrácené užití maximy velkorysosti). Označuje své výstupy hanlivě, přestože je dělá ráda a přestože si jistě přeje, aby se dětem líbily. Výpověď je tedy založena na přehnané sebekritice a je možné ji označit jako významový opak. Poté moderátor naváže tím, že se otočí na „psího“ psychologa a naoko ho požádá o psychologickou pomoc (17.). Melíšková na hru přistupuje - sama řekne,

že ji napadlo totéž (18.). Šíp touto poznámkou předstíraně ohrožuje pozitivní tvář Melíškové (obrácené užití maximy taktu), ta se brání právě tím, že na hru přistupuje (jestliže o „problému“ se „záchvaty“ ví, je schopna jej řešit).

4.2.6 Ironie vůči publiku

Jak již bylo řečeno, jsou ve Všechnopárty přítomni i diváci v sále. V některých dílech se hosté zapojují do rozhovoru a v díle ze dne 15. 9. 2017²¹ využili jak Šíp, tak jeho hosté ironii právě vůči divačce v sále. V úvodu představil Šíp téma prvního rozhovoru:

(26)

1. KŠ: *je teďka nové slovo se objevilo prokrastinace ↓ já nevím jestli paní vy se smějete jako kdybyste / (otočí se na divačku v publiku) věděla ↓ to není s prostatou nic to je jako... (smích publika) vy víte možná tady někdo neví ↓*

2. divačka: *prokristapána ↓*

3. KŠ: *cože?*

divačka: prokristapána ↓

4. KŠ: *paní to není prokristapána ↓ to je ↓ (smích publika) já už to vim ↓ @ já vám to vysvětlím ↓ co to je ↓ nejen vám teda (ukáže na divačku) ale vám všem ↓ je to cizí slovo ↓ jo a našel jsem si ↓ že to je chorobná tendence člověka odkládat úkoly třeba i důležité napozdějc ↓ já jsem vůbec nevěděl ↑ to je věc kterou mám asi dvacet let ↓ ale nevěděl jsem ↓ že se to takhle jmenuje ↑ tak možná že jsem vám mnohým teďka rozšířil @ obzory ↓ už víte co je to prokrastinace ↓ dokonce pozor to já jsem si našel už byl dokonce i kongres ↑ na toleto téma ↓ nějaký referát tam nějaký odborník přednášel ↓ to jsem si přečet ↓ hezký bylo to vám řeknu jak ten odborník ten svůj referát končil ↓ končil slovy ↓ @ navrhuju zavést mezinárodní den prokrastinace ↓ ale nechal bych to až na příští rok ↓ (smích publika)*

Celá pasáž je založena na hře s podobností slov, která svým významem vůbec nesouvisejí (paronymie), jsou-li však dána do zdánlivé souvislosti, působí komické asociace. V první replice se Šíp otáčí na divačku s tím, že se tváří, jako kdyby věděla, co je to

²¹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10090925908-vsechnoparty/>

prokrastinace, což by mohlo být vzato jako pochvala. Tento dojem však zruší ve chvíli, kdy naznačí, že si divačka slovo prokrastinace spojuje se slovem prostata. Tímto zkratkovitým spojením vložil Šíp divačce myšlenku, za kterou ji může pokárat, že je neslušná. Je možná označit tento způsob za útok na divaččinu pozitivní tvář, jelikož ta si jistě nepřeje být považována za neslušnou. Zároveň touto poznámkou minimalizuje chválu divačky. Nakonec však uzná, že divačka možná ví, co je to prokrastinace, ale někteří možná ne. Divačka se proti útoku ohradí, ovšem opět „zneužitelným“ podobným slovem. K. Šíp narážku ironicky využije, když znovu říká, že si divačka opět spletla slova. Ve čtvrté replice ještě Šíp využil (údajně) citace odborníka na prokrastinaci, u které už v úvodu (*hezky bylo to vám říknu*) naznačuje, že něco bude zajímavé, později zjistíme, že ironické. Odložení návrhu na příští rok je totiž v podstatě prokrastinací, přestože se dá předpokládat, že byl kongres zaměřený také na boj proti prokrastinaci. V takovém případě by si tedy obě vyjádření odporovala. V případě tohoto kontaktu s publikem se nabízí myšlenka, že celá pasáž byla předem připravená, tj. nešlo o skutečný kontakt s publikem.

4.2.6.1

Téma prokrastinace pak pokračuje rozhovorem s Petrem Ludwigem, který se prokrastinací zabývá. Povídají si mimo jiné o kurzech, které lidem pomáhají prokrastinace se zbavit. P. Ludwig přichází s málo známým příslovím:

(27)

1. Petr Ludwig: český přísloví tuším že říká kdo začal půl díla vykonal ↑ tak začít vlastně: když začnete tak jste vyhrál skoro ↓

2. KŠ: to slyším prvně takovýhle přísloví ↓ (smích publika) něco půl je hotovo nebo takovýho něco je ↓ ale... (smích publika) že jo? (otočí se k publiku) nějaký půl je hotovo ↓ jak to je ten ta první půlka? paní vy jste tak chytrá ↓ (smích publika) jak to je ten začátek? něco a půl je hotovo ↓ no ↓ čili

3. PL: s chutí

4. KŠ: cože?

divačka: -----

5. KŠ: *s chutí do toho no! (k divačce) no vidíte že jste si vzpomněla! (smích publika) to jste to odkládala až skončíme mně to říct no ↓ (smích publika) na kurzy půjdete paní ↓ (smích publika)*

Šíp se opět obrací k divačce, kterou oslovil dříve, ironicky ji označí za chytrou (2.) - o ironii jde proto, že bezprostředně předtím naznačoval, že příliš chytrá není, jestliže si plete slova. Současně by bylo možné označit tuto poznámku jako hranou sebeironii, kdy Šíp předstírá, že si musí nechat poradit, a to právě od divačky, kterou předtím jako chytrou neprezentoval. Můžeme říci, že diváci ironii postřehli, a proto reagovali smíchem. Je však také možné, že se smějí jen z toho důvodu, že Šíp opět zapojil do hovoru onu divačku. V páté replice pak Šíp opět užívá ironii, když divačku pokárá za to, že poradila pozdě. Tuto myšlenku ihned spojí s tématem hovoru a tvrdí, že divačka odpověď schválně odkládala, a měla by tudíž navštěvovat zmiňované kurzy, opět ji tedy ironizuje (obrácené užití maximy souhlasu).

4.2.6.2

Během rozhovoru s dalším hostem, Josefem Náhlovským, byla divačka znovu zapojena. Náhlovský, prezentovaný jako hypochondr, přišel do Všechnopárty s rukou v ortéze, protože měl úraz při tenise. Vypráví, jak bude probíhat léčba jeho ruky pomocí elektrostimulace, po které mají dorůst nervy:

(28)

1. KŠ: *nervus ulnaris ↓*

2. Josef Náhlovský: *ulnaris ↓ zajímavý je že když je třeba poškozenej von dorůstá denně jeden milimetr ↓*

3. KŠ: *ten nervus ulnaris?*

4. JN: *to jsem nevěděl ↓ každej nerv! když je poškozenej tak @ za den vo milimetr povyroste ↓ takže si to spočítej aby to došlo až sem ↓ jak dlouho to bude...*

5. KŠ: *prostě abysme věděli...*

6. JN: *za tři sta šedesát pět dní je to kolik milimetrů? tři sta šedesát pět? tři sta šedesát pět milimetrů kolik je to / centimetrů?*

7. KŠ: *paní to nevíte tohleto! že jo? (smích publika)*

8. JN: *chytrou jste dělala! ale teďko abyste mi spočítala...*

9. divačka: -----

10. JN: *kolik?*

11. divačka: *třicet šest a půl* ↓

12. JN: *vidíte* ↓ *to je ta chytrá?* (*smích publika*)

Jak je vidět v sedmé replice, Šíp se opět obrací s dotazem na divačku. Tentokrát už jde o neskryvaně komický výstup, který nemůže být chápán jako spontánní kontakt s publikem – divačka je otevřeně atakována (viz (7.), (8.)) oběma účastníky rozhovoru, což je vystupňováno ve (12.), kdy je adjektivum *chytrá* jasně užito v obráceném významu.

Obracení ironie vůči publiku tedy evidentně není užíváno stejným způsobem jako v rozhovorech s účastníky talk show, nejpravděpodobněji proto, že diváci nejsou povinni na takovou komunikaci přistupovat a podílet se na ní, moderátor, resp. televizní produkce si tedy zřejmě takovou situaci připravili.

5 Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jak v talk show Všechnopárty funguje ironie, jak se projevuje a jak je účastníky talk show využívána.

Náš první předpoklad byl, že v nekonfliktní talk show mnoho ironických výpovědí nebude a že pokud se objeví, ironie nebude útočná. Tento předpoklad se potvrdil. Pro získání dostatečného počtu ukázek bylo potřeba shlédnout velké množství dílů.

Na základě materiálu, a zejména vzhledem k tomu, že Všechnopárty je zábavný pořad, jsme došli k názoru, že komunikaci, kterou sledujeme, je vhodné z největší části považovat za specifickou variantu ironie, totiž škádlení (viz Leech, 1987, s. 142-145). U komunikátů skutečně ironických, tj. takových, které obsahují negativní hodnocení osoby nebo jevu, totiž není jisté, zda diváci, na které je pořad v médiu masové komunikace zaměřen, ironii pochopí, a navíc není jisté, zda na užití ironie budou reagovat pozitivně. Skutečné ironizování nemusí být považováno za zábavné, naopak může být diváky vnímáno kriticky, tj. sledovanost pořadu nemusí být taková, jakou by si tvůrci přáli. (Příkladem je talk show Jana Krause.) Zábavnost Všechnopárty je založena na převážně pozitivním vztahu moderátora a hostů, v němž je škádlení, a to jednostranné i vzájemné, spíše prvkem zvyšujícím zábavnost a potvrzujícím celkové kladné vyznění prezentované komunikace. Podle Leech je ostatně škádlení/škádlivá ironie prostředkem upevňujícím vztahy mezi komunikanty; v tomto případě jde i o vztah moderátora a hostů (i média) k divákům.

Pro přehlednost jsme případy ironicky škádlivé komunikace rozdělili podle toho, vůči komu je ironie namířena, kdo je jejím terčem.

Nejčastěji se objevuje ironie vůči hostu. Šíp často své hosty škádlí, občas jim také pokládá ironické otázky. Nesnaží se na své hosty útočit tak, aby je opravdu poškodil, pouze se snaží pobavit publikum a hosté to také tak chápou a k jeho ironii se často také přidávají. Pouze v jednom případě jsme měli dojem, že ironie nebyla rozpoznána. Vzhledem k tomu, že se jednalo o hosta, vůči kterému byla využita, můžeme říci, že v tomto případě se jednalo o ironii s obětí.

Někteří hosté využili sebeironii, aby předešli tomu, že ironie bude využita proti nim. Znemožnili tak tedy Šípovi, aby zaútočil jako první, a upozornili na svou chybu dříve. V několika případech otočili hosté ironii vůči moderátorovi, ten reagoval stejně jako hosté, buď ironii vrátil, nebo se proti ní bránil. Zajímavostí bylo využití ironie vůči divačce v sále. Jak moderátor, tak jeho hosté škádlili divačku, která na začátku pořadu začala s moderátorem

komunikovat. Divačka tuto hru přijala a svou roli hrála až do konce. Je ovšem otázka, zda v tomto případě opravdu nešlo o výstup připravený a smluvený. Ve dvou případech nebyla ironie využita vůči konkrétní osobě, ale objevila se ve vtipu, který na ní byl založen. Ironie spočívala v přehánění do extrému, zdůrazňování samozřejmých věcí jako něčeho zajímavého a důležitého a často také na neuznávání druhého, ať už snížením jeho chvály, nebo snížením jeho zásluhy na dané věci.

V televizní talk show veřejnoprávní televize, Všechnopárty, je tedy škádlivá ironie využívána jako zábavný prvek. Jejím cílem je pobavit diváky a ideálně i hosty. Nalezneme ji téměř ve všech druzích, které vydělily Pospíšilová s Filippovou (2011), objevuje se zde významový opak, ironická hyperbola, škádlení/vtip i ironická otázka, nenalezli jsme jen ironickou nabídku/výzvu. Obrácena bývá vůči všem zúčastněným, kteří ji, až na výjimky, dekodují a podle toho reagují. Diváci v sále ironii rozeznávají také a odměňují ji smíchem a potleskem, čímž ji vlastně zdůrazňují.

Navíc je z námi vybraných ukázek zřejmé, že ironie je v této talk show komunikační hrou, na níž se až na výjimky (sportovkyně Olivová) ti, vůči nimž je zaměřena, aktivně podílejí. Základem nejčastěji je předstíraný kritický/nedůvěřivý postoj moderátora vůči hostu, který se realizuje obráceným využíváním zdvořilostních strategií – ohrožováním hostovy tváře, převráceným využitím Leechových maxim. Moderátor je zdánlivě netaktní, upozorňuje na hostovy nedostatky, pochybuje o jeho schopnostech a vyjadřuje nedůvěru vůči jeho tvrzením. Že jde o komunikační hru, ukazují reakce hostů, kdy ti se buď brání takovým způsobem, že moderátorovo zpochybňování vlastně potvrzují, tj. brání se jen zdánlivě, nebo s předstíranou naivitou zpochybňují sami sebe. Na vytváření zábavné komunikační hry tedy hosté spolupracují a podílejí se na jejím pointování, lze tudíž říci, že nejde o ironii v původním, základním slova smyslu – nikdo ze zúčastněných nebyl zesměšněn, poškozen doopravdy. Naopak schopnost použít ironii jako škádlení ve většině případů veřejný obraz (tvář) účastníků podpořila v pozitivním smyslu. Naše práce tedy přinesla ukázky posunutého využití škádlivé ironie jako nástroje pro bezproblémovou, nekonfliktní zábavu v masovém komunikačním prostředí.

6 Odborná literatura a internetové informační zdroje

BOHUNICKÁ, Alena, ed. *Jazykoveda v pohybe*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2012. ISBN 978-80-223-3276-7.

ČMEJRKOVÁ, Světlá a Ivana, ed. *Oratio et ratio: Sborník k životnímu jubileu Jiřího Krause*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2005. ISBN 80-86496-23-6.

ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ. *Mluvená čeština: Hledání funkčního rozpětí*. 1. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1970-7.

ČMEJRKOVÁ, Světlá. Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu. *Slovo a slovesnost* [online]. 1999, **60**(4), 247-268 [cit. 2017-10-27]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3855>

GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba spisovné češtiny*. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1986. ISBN 14-608-86.

HIRSCHOVÁ, Milada. KOMUNIKAČNÍ SITUACE. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOMUNIKA%C4%8CN%C3%8D%20SITUACE>

HIRSCHOVÁ, Milada. *Nezdvořilost jako pragmalingvistický fenomén* [online]. 2010, **58**(1-2) [cit. 2017-11-02]. ISSN 1803-7410. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/115037/1_LinguisticaBrunensia_11-2010-1_17.pdf?sequence=1

HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. 2. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2390-0.

JANYŠKOVÁ, Ilona. TABU. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TABU>

JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*. 9. Vimperk: n. p. Stráž, 1970. ISBN 22-104-70.

KALLMEYER, Werner. *Pragmatische Aspekte des Mediendiskurses*. 1. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache, 2005. ISBN 978-3-937241-38-8.

KNOLLMANN(OVÁ), Jutta. *Zwischen Interview und Alltagsgespräch* [online]. Münster, 2005 [cit. 2017-10-27]. Dostupné z: http://noam.uni-muenster.de/sasi/Knollmann_SASI.pdf. Universität Münster.

LAPP, Edgar. *Linguistik der Ironie*. 2. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997. ISBN 3-8233-4224-X.

LEECH, Geoffrey. *Principles of Pragmatics*. 1. London and New York: Longman, 1983. ISBN 0-582-55110-2.

MINÁŘOVÁ, Eva. STYLOTVORNÝ FAKTOR (stylotvorný činitel). *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/STYLOTVORN%C3%9D%20FAKTOR>

NEKULA, Marek. Pragmalingvistická interpretace ironie. *Slovo a slovesnost* [online]. 1990, **51**(2), 95-110 [cit. 2017-10-27]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3344>

NEKULA, Marek. Signalizování ironie. *Slovo a slovesnost* [online]. 1991, **52**(1), 10-20 [cit. 2017-10-27]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3375>

Nový akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1351-4.

POSPÍŠILOVÁ, Dominika a Eva FILIPPOVÁ. Diskurzni ironie v českém jazykovém prostředí. *Slovo a slovesnost* [online]. 2011, 72(3), 177-195 [cit. 2017-10-27]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: http://ucjtk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/Filippova_2011.pdf

SCHWARZ-FRIESEL(OVÁ), Monika, BACHMANN-STEIN(OVÁ), Andrea, Stephan MERTEN a Christine ROTH(OVÁ), ed. *Perspektiven auf Wort, Satz und Text: Semantisierungsprozesse auf unterschiedlichen Ebenen des Sprachsystems ; Festschrift für Inge Pohl*. Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag Trier, 2009. ISBN 3868211314, 9783868211313.

Slovník spisovné češtiny: Pro školu a veřejnost s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. 4. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1446-7.

SVOBODOVÁ, Jindřiška a Milada HIRSCHOVÁ. *Komunikační strategie v jednom typu mediálního diskursu: Televizní talk show*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4458-1.

WEINRICH, Harald. *Linguistik der Lüge*. 8. München: Verlag C.H.Beck, 2016. ISBN 978-3-406-69701-2.